

Ref

Statens
offentliga
utredningar
1976:52
Utbildnings-
departementet

Utbildning för konstvård och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2013

Betänkande avgivet av konstnärsutbildnings-
sakkunniga
Stockholm 1976

U
S

Ref

Statens
offentliga
utredningar
1976:52
Utbildnings-
departementet

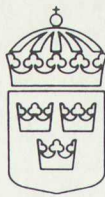
Utbildning för konstvård och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap

SOU

Betänkande avgivet av konstnärsutbildnings-
sakkunniga
Stockholm 1976

9
22

Statens offentliga utredningar

1976:52

Utbildningsdepartementet

Utbildning för konst- vård och konservering vid konsthögskolans institut för material- kunskap

Betänkandet avgivet av konstnärsutbildnings-
sakkunniga

Stockholm 1976

ISBN 91-38-01708-3
ISSN 0375-250X
LiberTryck, Stockholm 1976

Till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Konstnärsutbildningssakkunniga (KUS) har enligt sina direktiv haft att utreda den högre konstnärsutbildningen samt pröva den utbildning av konservatorer som bedrivs vid konsthögskolan. I sitt huvudbetänkande Högskolor för konstnärlig utbildning (SOU 1970: 66) har KUS överlämnat sina förslag i fråga om konstnärsutbildningen. De sakkunniga lägger nu fram sina förslag rörande konservatorsutbildningen.

KUS tar inte upp hela den problematik som gäller konserveringsverksamheten i landet utan har begränsat sig till de frågor som aktualiseras av att utredningsuppdraget rör verksamheten vid konsthögskolans institut för materialkunskap. Det innebär att förslagen främst gäller utbildning inom konstvårdens områden. Den föreslagna framtida utbildningen kan emellertid även ha viss tillämpning för konservering inom andra områden.

Förutom utbildningens innehåll berör KUS materialinstitutets inre organisation och institutets organisatoriska anknytning till konsthögskolan. Dessa frågor är beroende av den kommande högskolereformen och lösningarna av de organisatoriska frågorna bör ses i samband med resultaten av det pågående arbetet inom organisationskommittéerna för högskolereformen. KUS förslag om organisation bör därför betraktas som ett utkast som bör ses över samtidigt med att en samlad organisatorisk lösning för högskoleväsendet fastställs. Vidare bör KUS för-

slag i dess helhet sättas i samband med den försöksverksamhet med fortbildning av konservatorer som bedrivits på samnordisk bas och vars resultat kommer att redovisas under år 1976.

I huvudbetänkandet anmälde konstnärsutbildningssakkunniga att de senare ämnade återkomma till den vidareutbildning av arkitekter som bedrivs vid konsthögskolans arkitekturskola samt till utbildningen av lärare som skulle verka vid de av KUS föreslagna högskolorna. Den senare frågan har mist sin aktualitet genom att utbildningen inom området kommer att få en annan organisation än den KUS föreslagit. Frågan om insatser för att förbereda pedagogisk verksamhet inom bildkonst, konsthantverk och design bör uppmärksammas när klarhet vunnits om den framtida utbildningens organisation. KUS berör därför inte ytterligare lärarutbildningen.

Av skäl som framgår nedan tar de sakkunniga inte heller upp vidareutbildningen vid konsthögskolans arkitekturskola. Denna utbildnings innehåll faller i viss mån utanför utredningsuppdraget och KUS behandling av den har föranletts av arkitekturskolans organisatoriska anknytning till konsthögskolan. KUS har emellertid ingående diskuterat såväl innehåll som organisation för den berörda utbildningen och har den 28 juni 1976 i skrivelse till chefen för utbildningsdepartementet fört fram sina synpunkter härvidlag. KUS har därvid bl. a. funnit det angeläget att betona

att verksamheten vid konsthögskolans arkitekturskola inte kan ses isolerad från arkitekternas grundutbildning. Det har vid de sakkunnigas diskussioner om utbildningen vid arkitekturskolan framstått som en besvärande begränsning att inte närmare kunna beröra denna grundutbildning. Det har vidare framstått som önskvärt att relatera verksamheten till den forskarutbildning som bedrivs vid de tekniska högskolornas arkitektursektioner och vid Nordiska institutet för samhällsplanering (Nordplan).

Vad gäller arkitekturskolans framtida organisatoriska ställning har de sakkunniga urskiljt två huvudalternativ: att skolan bibehålls vid konsthögskolan eller att den organisatoriskt sammanslås med Nordplan. Enligt de sakkunnigas mening bör arkitekturskolans organisatoriska samband med konsthögskolan tills vidare behållas, dock i former som inte försvårar ett eventuellt framtida samgående mellan arkitekturskolan och Nordplan. Emellertid måste man härvidlag beakta de beslut om högskolans framtida organisation som nyligen fattats av statsmakterna. Dessa beslut påverkar givetvis ställningstagandet till arkitekturskolans framtida organisatoriska ställning och tidpunkten för en eventuell förändring av denna. Det synes rimligt att denna fråga ytterligare bereds av de myndigheter eller organ som har i uppgift att praktiskt genomföra högskolereformen. KUS väntar vidare att frågan tas upp i samband med de överläggningar som pågår mellan staten och Akademien för de fria konsterna om det framtida förhållandet mellan staten och aka-

demien samt mellan akademien och konsthögskolan. Det bör vidare noteras att generaldirektören Lennart Holm nyligen framlagt ett betänkande (DsU 1976:2) angående konsthögskolans arkitekturskolans uppgifter och framtida ställning.

I det uppkomna läget har KUS inte funnit det lämpligt att i form av ett betänkande framföra sina synpunkter på den fortsatta verksamheten vid konsthögskolans arkitekturskola och de därmed sammanhängande organisatoriska frågorna. De sakkunniga har — som framgått ovan — i stället genom skrivelse till chefen för utbildningsdepartementet framlagt sina överväganden i frågan som ett bidrag till underlaget för den pågående beredningen av ärendet.

I KUS avslutande arbete har undertecknade ledamöter deltagit. Inom KUS har frågan om konservatorutbildningen beretts av en särskild arbetsgrupp med överintendenten Åke Meyerson som ordförande.

Professor Endre Nemes reserverar sig mot förslagen i detta betänkande.

Föreståndaren för konsthögskolans materialinstitut, professor Björn Hallström, har som expert biträtt de sakkunniga.

Sekreterare i KUS har fil. kand. Nils Johansson varit. Kanslissekreteraren Birgitta Erikson (t. o. m. den 30 juni 1975) och fil. kand. Björn Jansson har varit biträdande sekreterare.

Med överlämnandet av detta betänkande har KUS slutfört sitt uppdrag.

Stockholm den 30 juni 1976

Paul Lindblom

Carl-Axel Acking

Ulf Linde

Sigurd Persson

Hans Brunberg

Åke Meyerson

Philip von Schantz

Mårten Larsson

Endre Nemes

/Nils Johansson

Innehåll

1	<i>Sammanfattning</i>	7	2.3	Utredningar och förslag på området	18
1.1	Bakgrund	7	2.3.1	Inledning	18
1.2	Konserveringsverksamhetens inriktning	8	2.3.2	1963 års arbetsgrupp för konservatorsutbildning . . .	18
1.3	Plan för den framtida konservatorsutbildningen	8	2.3.3	Utredning om samnordisk konservatorsutbildning . . .	19
1.4	Konservatorsutbildningen vid materialinstitutet	9	2.3.4	Yrkesteknisk högskoleutbildning	20
1.5	Materialinstitutets övriga uppgifter .	10	2.3.5	Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion . . .	20
1.6	Materialinstitutets inre organisation	10	2.3.6	1965 års musei- och utställningssakkunniga	21
1.7	Förslagens kostnader och genomförande	11	2.4	Konservatorsutbildning i övriga nordiska länder	22
2	<i>Utbildning för konstvård och konservering</i>	12	Förslag		
	Bakgrund		2.5	Utgångspunkter för förslagen	23
2.1	Inledning	12	2.5.1	Inledning	23
2.2	Institutet för materialkunskap	12	2.5.2	Konservatorns yrkesroll	24
2.2.1	Historik	12	2.6	Plan för den framtida konservatorsutbildningen	26
2.2.2	Materialinstitutets uppgifter	12	2.6.1	Inledning	26
2.2.3	Undervisning i materialkunskap m. m.	13	2.6.2	Förutbildning	27
2.2.4	Konservatorsutbildning	14	2.6.3	Grundutbildning	27
2.2.5	Utredning, metodutveckling och information	16	2.6.4	Vidareutbildning	27
2.2.6	Materialinstitutets samarbete med konsthögskolans övriga avdelningar	16	2.7	Dimensionering	28
2.2.7	Materialinstitutets samarbete med andra institutioner .	17	2.7.1	Förutbildning	28
2.2.8	Personal	17	2.7.2	Grundutbildning	28
2.2.9	Lokaler och utrustning	17	2.7.3	Vidareutbildning	30
2.2.10	Nämnden för konservatorsutbildning	18	2.8	Vissa organisatoriska frågor	30
			2.9	Konservatorsutbildningen vid materialinstitutet	30
			2.9.1	Utbildningens uppläggning .	30
			2.9.2	Studerandekategorier	31
			2.9.3	Behörighet och antagning . .	31

2.9.4	Kurssystem	32
2.9.5	Praktik	33
2.9.6	Studieplanering och studie- rådgivning	34
2.9.7	Läsår. Antal undervisnings- timmar. Schemalägnings- principer	34
2.9.8	Ämnen och timplan. Under- visningsformer	35
2.9.9	Tentamina och betyg	36
2.9.10	Examen	37
2.9.11	Närvarokrav	37
2.9.12	Vidareutbildning av konser- vatorer	37
2.9.13	Studiemedel	37
2.10	Undervisning i materialkunskap m. m. vid materialinstitutet för studerande vid konsthögskolans övriga avdelningar	38
2.10.1	Inledning	38
2.10.2	Innehåll och omfattning	38
2.11	Rådgivning och information vid materialinstitutet	39
2.12	Utvecklingsarbete vid materialin- stitutet	39
2.13	Samarbete med konsthögskolans övriga avdelningar	40
2.14	Samarbete med andra utbildnings- institutioner	41
2.15	Materialinstitutets inre organisa- tion	41
2.15.1	Inledning	41
2.15.2	Personal	42
2.15.3	Utbildningsnämnd	43
2.15.4	Nämnden för konservators- utbildning	43
2.16	Lokaler	44
2.17	Teknisk specialutrustning och lä- romedel	46
2.18	Kostnader	46
2.19	Förslagens genomförande	48

1 Sammanfattning

1.1 Bakgrund

Det finns inte någon permanent och systematisk utbildning av konservatorer i Sverige. Sedan år 1965 har utbildning av konservatorer inom konstvårdens område bedrivits vid konsthögskolans institut för materialkunskap (materialinstitutet) på Skeppsholmen i Stockholm. Denna verksamhet omfattar numera inte grundutbildning utan är inriktad på vidareutbildningskurser. Kursverksamheten har haft en varierande uppläggning och berört olika ämnen; företrädesvis har de behandlat problem inom målerikonserveringen. Fr. o. m. hösten 1970 har också textilkonserveringen behandlats, bl. a. inom ramen för en samnordisk försöksverksamhet med vidareutbildning av konservatorer. Utöver vidareutbildningskurserna handhar materialinstitutet undervisning av konsthögskolans studerande i måleriets tekniker och allmän materiallära samt yrkesskydd och arbetshygien. Institutet bedriver också utåtriktad information och rådgivning vad gäller konstnärsmaterial och konstvård, bl. a. i form av skriftliga rapporter.

Materialinstitutet har även till uppgift att studera konstnärsmaterial med avseende på bl. a. kemiska och fysiska egenskaper, olika slag av tekniska förfaringssätt inom måleriet, måleriteknikens historiska utveckling samt principerna för en sund konserveringsteknik. Med utgångspunkt i dessa uppgifter bedriver institutet tekniskt utredningsarbete med

kartläggning av och praktiska försök med konstnärliga tekniker och konserveringsmetoder. Detta har lett till att även undersökningsmetoder utvecklats vid institutet. Den utredande verksamheten utgör huvuddelen av institutets uppgifter.

Ansvaret för samordningen mellan institutets och konsthögskolans övriga verksamhet faller ytterst på Konstakademien, som har överinseende över konsthögskolan. Samarbetet har formellt kanaliserats via lärarrådet. Ett annat organ för samarbete är nämnden för konservatorsutbildning, som fungerar som ett beredningsutskott under lärarrådet i frågor som berör konservatorsutbildningen. I nämnden är — förutom konsthögskolan — nationalmuseet, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion representerade.

Vissa *utredningar* har berört förhållanden av betydelse för den framtida konservatorsutbildningen. Bl. a. lade en expertgrupp, tillsatt av ämbetsmannakommittén för nordiskt kulturellt samarbete, år 1973 fram ett betänkande om samnordisk utbildning av konservatorer. Gruppen konstaterade bl. a. att konserveringsproblematiken fått ökad aktualitet under senare år. Gruppen framhöll vidare att utbildningssituationen i Danmark, Finland, Norge och Sverige uppvisar många likheter, men förordade att grundutbildningarna inom konserveringsområdet sker på nationell bas. Gruppen föreslog upprättandet av en sam-

nordisk vidareutbildning och specialutbildning av konservatorer i form av seminarier och liknande aktiviteter inom speciella områden. Gruppen lade också fram förslag om nordiskt samarbete rörande läromedel, forskning och stipendier. Den samnordiska verksamheten skulle handhas av nationella kommittéer och en samnordisk arbetsgrupp. Arbetsgruppen skulle också verka för en harmonisering av grundutbildningarna i de nordiska länderna.

Nordiska ministerrådet beviljade år 1973 medel för försöksverksamhet med vidareutbildning av konservatorer på samnordisk bas. Försöksverksamhet har bedrivits åren 1974 och 1975. En rapport om försöken väntas under år 1976.

1965 års musei- och utställningssakkunliga (MUS 65) tog upp frågor av betydelse för konservatorsutbildningen. Utredningen pekade bl. a. på att vården av museernas samlingar i många fall är eftersatt. Vidare bedrivs enligt MUS 65 en stor del av konserveringen och dokumentationen av denna utan en klar ansvarsfördelning mellan konserveringsteknisk sakkunskap å ena sidan och konst- och kulturhistorisk sakkunskap å andra sidan. MUS 65 framhöll också att det saknas produktionstekniskt tillfredsställande metoder inom flera områden av konserveringsverksamheten.

MUS 65:s synpunkter och förslag rörande konserveringsverksamheten har ännu inte behandlats av statsmakterna. Frågan om konserveringsverksamhetens organisation bör enligt vad utbildningsministern anfört i prop. 1974:28 kunna övervägas inom statens kulturråd. Också resultaten av arbetet inom organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer kan få betydelse för konserveringsverksamheten i landet.

1.2 Konserveringsverksamhetens inriktning

Utbildningen bör läggas upp med tanke på konserveringsverksamhetens framtida inriktning. KUS anser att konserveringsåtgärderna måste utgå från en analys av objektens totala struktur och orsakerna till skadorna. Konser-

veringsåtgärderna har hittills som regel satts in på de ställen där skadorna uppträder och utan ingående utredning av skadeorsakerna från fall till fall. Bestånd av äldre måleri har också ofta givits en form av omvårdnad genom vilken objekten tenderat att få en överambitiös behandling. Enligt KUS bör ingreppen i princip begränsas till åtgärder, som utan rekonstruerande tillägg bevarar objektens status vid tiden för konserveringen. Exempelvis damm och ytsmuts, ett fläckvis förstört ytskyddsmedel eller naturliga sprickor och deformationer i bildskiktet kan inte längre anses rättfärdiga ingrepp som förändrar ett konstverks hela tekniska struktur – i all synnerhet som konserveringsskador många gånger är långt allvarligare än åldringsskador och ofta oåterkalleliga.

KUS framhåller också att ett naturvetenskapligt betraktelsesätt i högre grad än hittills måste ligga till grund för konserveringsverksamheten inom konstvården. Vidare betonar KUS vikten av noggranna förundersökningar innan konserveringsåtgärder vidtas och att objekten och åtgärderna dokumenteras.

1.3 Plan för den framtida konservatorsutbildningen

Utbildningen bör läggas upp med tanke på att den framtida yrkesverksamheten bör inriktas på konstvård, dvs. åtgärder med syfte att förebygga skador. Detta innefattar ett studium av objektens materiella sammansättning och tillstånd och ett minimum av ingrepp.

Förslaget till konservatorsutbildning har sin utgångspunkt i konstvårdens behov. Den föreslagna utbildningen inriktas på sådana material och tekniker som använts och/eller används vid konstnärligt skapande. Den föreslagna utbildningen kan dock i vissa fall vara tillämplig inom andra museer och institutioner än sådana, som innehar konstsamlingar.

KUS ansluter sig till den nordiska expertgruppens bedömning att grundutbildningen inom konserveringsområdet bör upprättas på nationell bas. Det nordiska samarbetet bör

främst gälla vidareutbildningen och synes lämpligen ske enligt de riktlinjer som skisserats av den nordiska expertgruppen.

KUS förslag gäller grundutbildning och vidareutbildning av konservatorer. KUS förutsätter att grundutbildningen föregås av en förutbildning som i princip är tvåårig. Grundutbildningen och vidareutbildningen skall organiseras av och i huvudsak förläggas till materialinstitutet. Den praktiska yrkesutbildning som skall ingå i grundutbildningen skall till stor del ske vid olika konserveringsateljéer utanför institutet.

Avsikten med *förutbildningen* är att de studerande vid påbörjandet av grundutbildningen skall ha elementära insikter i bildkonstens historia, och förutsättningar samt själva provat på konstnärlig verksamhet. En konservator konfronteras i sitt yrkesarbete dagligen med problem av konstnärlig natur.

En lämplig förutbildning är utbildning, som motsvarar den av KUS tidigare föreslagna formhögskoleutbildningen. Även annan än konstnärlig utbildning skall kunna utgöra förutbildning; i vissa fall t. ex. yrkesteknisk högskoleutbildning.

Grundutbildningen skall organiseras av materialinstitutet. Den teoretiska undervisningen förläggs till institutet medan praktiken förläggs till olika konservatorsateljéer, huvudsakligen vid museer i Stockholm.

Vidareutbildning för yrkesverksamma konservatorer skall ges vid materialinstitutet i form av särskilda kurser. Dessa kurser skall knytas an till aktuella problem och synes i de flesta fall böra koncentreras till vissa material eller speciella frågor.

Beträffande *dimensioneringen av utbildningen* anför KUS att konserveringsverksamheten är eftersatt och att det därför finns ett stort behov av konservatorer. Dimensioneringen bör emellertid anpassas efter de faktiska sysselsättningsmöjligheterna. KUS anger tre à fyra studerande per år som riktligt för antagningen till grundutbildningen. Cirka 20 platser årligen för vidareutbildningen rymms inom förslaget.

1.4 Konservatorsutbildningen vid materialinstitutet

Grundutbildningen föreslås bli relativt generell i den meningen att någon högre grad av specialisering inom konservatorsområdet inte skall ske under utbildningstiden.

Det första året skall huvudsakligen omfatta yrkesutbildning i form av praktik medan de teoretiska inslagen skall vara större under de bägge avslutande åren. Totalt skall ca hälften av utbildningstiden ägnas åt praktik.

Utbildningen byggs upp med ett system av poängsatta kurser, där en veckas studier svarar mot ett poäng. De studerande tillgodoräknas poängen efter fullgjord kurs och godkänd eventuell tentamen. Praktiken poängräknas enligt samma mönster. Ett läsårs studier ger således 40 poäng. Fullgjord utbildning omfattande 120 poäng skall berättiga till en konservatorsexamen.

Kurs- och poängsystemet gör det möjligt att låta kurser utanför institutet, t. ex. vid universitetet, ingå i utbildningen. Omvänt kan kurser vid materialinstitutet också vara öppna för studerande vid andra utbildningsinstitutioner.

Praktiken förläggs till museer, bibliotek och arkiv. Praktiken måste planeras så att den utgör faktisk utbildning. KUS förutsätter att ett tiotal praktikplatser varje år kan ställas till förfogande i Stockholm enligt uppställningen på sidan 10.

Stommen i den teoretiska undervisningen skall utgöras av ett naturvetenskapligt och ett kulturhistoriskt block. I det naturvetenskapliga blocket ingår ämnena *fysik, kemi* och *mikrobiologi*. Det kulturhistoriska blocket består av *måleri- och skulpturhistoria, arkitektur- och miljöhistoria* samt *konsthantverkets historia*.

Undervisning skall även ges i ämnen som ligger utanför blocken. Bland dessa ämnen skall *materialkunskap* ingå. Bland dessa ämnen kan även exempelvis *teknologihistoria, lagstiftnings- och författningskunskap, dokumentationsteknik* och *museiteknik* ingå.

Under de två avslutande åren skall också *projekt* ingå i utbildningen. Projekten skall

Antal praktikanter	Institution	Inriktning
1	Kungl. biblioteket	Papper, bokband
2	Nationalmuseet	Teckningar och grafik, måleri, skulptur
3	Livrustkammaren	Metall (1), textil (2)
2	Nordiska museet	Möbler m. m. (1), textil (1)
1	Riksarkivet	Papper, sigill
1	Statens sjöhistoriska museum (Wasavarvet)	Trä
2	Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (tekniska institutionen)	Textil (1), arkeologiskt fyndmaterial, polykrom skulptur, kyrkoinredningar (1)

S: a 12

ta upp ett sammanhållet tema i samband med institutets utvecklingsarbete och ge praktisk yrkesträning.

Utbildningen för en enskild studerande skulle normalt komma att bli så här. För studerande utan tillräckliga förkunskaper i kemi tillkommer en kurs i detta ämne före första läsårets början.

	Poäng	Antal undervisnings-timmar
Årskurs I		
Kurs i naturvetenskapligt block	5	100
Kurs i kulturhistoriskt block	5	100
Praktik	30	
Årskurs II och årskurs III		
Kurs i naturvetenskapligt block	5	100
Kurs i kulturhistoriskt block	5	100
2 projekt	10	200
Övriga kurser	5	100
Praktik	15	

Vidareutbildningen av konservatorer skall ges i form av kurser, skiftande år från år. Kurserna bör anpassas till olika institutioners behov av kompletterande utbildning av den egna personalen.

1.5 Materialinstitutets övriga uppgifter

Materialinstitutet bör även fortsättningsvis ge undervisning i *materialkunskap* för studerande vid konsthögskolans övriga avdelningar, framför allt för måleristuderande. Det synes lämpligt att undervisningen delas upp i två skilda kurser, en avseende staffilmåleri och en avseende monumentalt måleri.

Också undervisningen i *yrkeshygien* bör fortsätta och liksom nu bör kortare kurser anordnas i speciella ämnen som fotografering, bildmontering och konstvård.

Materialinstitutet skall också bidra till konsthögskolans vidareutbildningskurser i materialkunskap för konstnärer.

Institutets resurser för *rådgivning* och *information* bör ökas, bl. a. i fråga om publikationsverksamhet som redovisar resultaten av materialprovning och andra analyser.

Institutets *utvecklingsarbete* och analyser bör i framtiden bedrivas med i stort sett samma inriktning som nu. Uppgifter som bör ägnas större uppmärksamhet berör registreringen och provningen av konstnärsmaterial samt praktiska försök med äldre och nyare konstnärliga tekniker.

1.6 Materialinstitutets inre organisation

Eftersom högskoleutbildningens organisation är under utredning lämnar KUS inte något detaljerat förslag rörande materialinstitutets organisation.

Materialinstitutet bör vara en avdelning inom konsthögskolan. Den nuvarande tjänsten som föreståndare föreslås bli omvandlad till en *professur i materialkunskap och konstvård*. Vidare föreslås att en tjänst som *konservator* och en tjänst som *biträdande konservator* inrättas vid institutet.

En med övriga konsthögskolan gemensam *utbildningsnämnd* föreslås få vissa uppgifter i samband med verksamheten vid institutet, bl. a. då det gäller att fastställa kursprogram och avgöra vilka kurser utanför institutets eget grundutbildningsprogram som skall kunna inräknas i konservatorsutbildningen.

Nämnden för konservatorsutbildningen föreslås bestå med något förändrade uppgifter och något annorlunda sammansättning. Denna nämnds huvuduppgifter skall gälla antagningen av de studerande och den i utbildningen ingående praktiken.

1.7 Förslagets kostnader och genomförande

Kostnadsberäkningarna inskränker sig till ett överslag av de kostnadsökningar som är förknippade med förslagen till personalförstärkningar. De årliga personalkostnaderna beräknas öka med ca 375 000 kr till ca 540 000 kr i 1976 års löneläge.

Utvidgningen av materialinstitutets verksamhet bör ske successivt. En första antagning till grundutbildningen av konservatorer bör göras inför läsåret 1977/78. Även vidareutbildning av konservatorer enligt förslaget bör inledas läsåret 1977/78.

2 Utbildning för konstvård och konservering

Bakgrund

2.1 Inledning

Någon permanent och systematisk utbildning av konservatorer finns inte i Sverige. Sedan år 1965 har utbildning av konservatorer inom konstvärden bedrivits vid konsthögskolans institut för materialkunskap. Denna verksamhet har under senare år huvudsakligen inriktats på vidareutbildning. I övrigt har den vanliga utbildningsvägen för konservatorer inom konst- och konstindustriområdet gått via grundläggande konstnärlig eller yrkesteknisk utbildning, ofta vid konstfacklig skola. Genom de begränsade möjligheterna till utbildning i Sverige har studier i utlandet kommit att spela en relativt stor roll för blivande konservatorer. Vidare har utbildningen till stor del kommit att ske informellt på arbetsplatserna. För museernas del har detta bl. a. inneburit att andra personalkategorier än konservatorer fått arbetsuppgifter inom konserveringsverksamheten. Det kan noteras att möjligheterna att få praktik i privata konserveringsateljéer har minskat under senare år.

Inte heller inom övriga konserveringsområden finns någon samlad utbildning. Konservatorer inom de naturhistoriska och arkeologiska museerna har huvudsakligen inhämtat sitt yrkeskunnande genom arbete vid museerna.

I det följande ges en beskrivning av verksamheten vid konsthögskolans institut för materialkunskap.

2.2 Institutet för materialkunskap

2.2.1 Historik

År 1934 inrättades vid konsthögskolan en lärartjänst i materialkunskap för undervisning i ämnet för studerande vid högskolans måleri- och skulptörskolor. Året därpå inrättades institutet för materialkunskap (materialinstitutet) som en särskild avdelning vid konsthögskolan.

Inrättandet av materialinstitutet hade samband med undervisningens behov av en materialreferenssamling, teknisk utrustning för beredning av konstnärsmaterial och för materialprovning. Denna verksamhet har bibehållits. Nya uppgifter har tillkommit såsom utbildning och vidareutbildning av konservatorer. Den materialtekniska provningsverksamheten har breddats.

2.2.2 Materialinstitutets uppgifter

Materialinstitutet har enligt stadgarna följande uppgifter.

”Studiet av målarens arbetsmaterial, dess kemiska och fysiska egenskaper, olika slag av tekniska förfaringssätt inom måleriet, optisk färglära, grundprinciperna för en sund konserveringsteknik samt måleriteknikens historiska utveckling och de lärdomar, som därav kunna dragas;

studiet av skulptörens och grafikerns arbetsmaterial, såsom beträffande metallers patinerings-, syror- och andra i grafiken

använda materialiers egenskaper och sammansättning m. m.;

att genom experiment och genom studium av äldre och yngre konstverk samla och bearbeta rön och erfarenheter av betydelse för institutets verksamhet och mål; samt

att stå konstnärer till tjänst och råd och upplysningar i hithörande ämnen.”

Enligt särskilt beslut bedriver institutet som framgått tidigare också viss konservatorsutbildning.

Institutets nuvarande verksamhet kan översiktligt sägas bestå av information – dvs. pedagogisk verksamhet i form av kurser, praktisk handledning och rådgivning – samt utvecklingsarbete, forskning och målinriktad utredande verksamhet.

Informationsverksamheten omfattar bl. a. följande.

Undervisning av konsthögskolans studerande i materialkunskap, yrkesskydd m. m., kursverksamhet för bl. a. konservatorer samt

information, rådgivning och handledning i frågor rörande konstnärlig verksamhet och konstvård för konstnärer, konservatorer, museimän och allmänhet.

Utvecklings- och utredningsarbetet omfattar bl. a. experimentella undersökningar av äldre och moderna konstnärliga tekniker och material. Vidare bedriver institutet – numera dock i ringa omfattning – uppdragsverksamhet för framför allt statliga institutioner rörande tekniska undersökningar av konstföremål, konservering och underhåll av målningar samt metodutveckling.

Det bör understrykas, att de sistnämnda verksamhetsgrenarna ger praktiskt taget allt material för undervisning och information eftersom den tekniska litteraturen på området snabbt föråldras och ännu är ganska knapphändig. Det har därför framstått som angeläget att bearbeta, utvärdera och i möjligaste mån publicera utredningsresultaten.

De angivna verksamhetsområdena berörs vidare i det följande.

2.2.3 Undervisning i materialkunskap m. m.

Materialinstitutets ursprungliga uppgift att undervisa de studerande vid konsthögskolans målarskola i materialkunskap kvarstår fortfarande. Denna undervisning är öppen också för studerande vid konsthögskolans andra avdelningar. Emellertid omfattar undervisningen i materialkunskap huvudsakligen de studerande vid målarskolan medan skulptörer och grafiker får sin materialtekniska utbildning vid sina resp. skolor.

Undervisningen i materialkunskap omfattar föreläsningar och seminarier om sammanlagt ca 50 timmar per läsår. Härvid ges en sammanfattande översikt över ämnet i föreläsningsform samt anordnas demonstrationer i anslutning härtill. Översikten kombineras med praktiska övningar i form av individuell handledning på valfri tid.

Den uppläggning som undervisningen i materialkunskap nu har, innebär att höstterminen ägnas en genomgång av staffilmåleriets tekniker och material, delvis mot en kulturhistorisk bakgrund. Under vårterminen sker på motsvarande sätt en genomgång av monumentala tekniker inom måleriet.

Utöver ovan nämnda undervisning i materialkunskap förekommer kortare kurser i speciella ämnen såsom bildmontering, reproduktionsförfaranden och yrkesskydd. För de studerande vid konsthögskolans övriga avdelningar utom arkitekturskolan är det obligatoriskt att varje år följa kurserna i yrkesskydd. Dessa kurser bedrivs i samarbete med bl. a. yrkesinspektionen i Stockholm.

Vissa svårigheter har varit förenade med undervisningen i ämnet materialkunskap under senare decennier. De tycks till stor del sammanhånga med att utbudet av material och tekniker för konstskapande inte längre är bundet till några enstaka, vedertagna konstformer som oljemåleri, tempera och akvarell för vilka bestämda regler och materialvalsprinciper uppställts. Problemen kunde tidigare förenklas genom att sådana regler ofta hade karaktär av påbud och genom att materialläran hade anknytning till vissa, internationellt etablerade mästarnamn. Den materiallära som representeras av sådana föregångsmän på området som Max Doerner,

Gottfrid Kallstenius och Akke Kumlien är emellertid numer endast delvis tillämpbar. Analysmetoder för exempelvis bindemedel som utvecklats under de senaste decennierna låter antyda att kunskaperna om äldre tiders konstnärliga tekniker och material ännu är förhållandevis bristfälliga.

Det bör framhållas att teknik- och hållbarhetssynpunkter kan vara av underordnat intresse för konstnärerna. Vissa konstverk — särskilt inom staffilmåleriet — framställs uppenbarligen medvetet för en begränsad livslängd. En sådan betoning från konstnärrens sida av hans roll i samtiden — där verkens eventuella betydelse som testamente till framtiden betraktas som perifert — kan delvis förklara att intresset för materialkunskap under senare år tidvis varit ringa bland de studerande vid konsthögskolan.

Flera försök att förnya undervisningen i materialkunskap har gjorts. Den teoretiska undervisningen har kontinuerligt kunnat tillföras nytt stoff genom institutets utredande verksamhet. Sålunda har t. ex. ett stort bildmaterial framställts på grundval av institutets egna undersökningar. Det finns också ett förhållandevis omfattande stencilert kompendiematerial.

Ovan nämnda svårigheter vid undervisningen i materialkunskap sammanhänger främst med att den knappa tiden inte medger uppövning av tillräckliga praktiska färdigheter samtidigt som de nyintagna eleverna — särskilt under senare år — i allt större utsträckning visat sig sakna förberedande praktisk yrkesträning. Demonstrationerna i anslutning till föreläsningarna får härigenom snarast karaktär av uppvisning.

2.2.4 Konservatorsutbildning

Allmänt

Konservatorsutbildningen vid materialinstitutet påbörjades hösten 1965. Till grund för utbildningen låg ett förslag som på initiativ av Nordiska konservatorförbundets svenska sektion utarbetats av en arbetsgrupp bestående av representanter för förbundet, nationalmuseet, riksantikvarieämbetet och konsthögskolan (2.3.2). Statsmakterna beslöt år 1965 att inrätta konservatorsutbildning vid

materialinstitutet i huvudsak i enlighet med arbetsgruppens förslag (prop. 1965: 1 bil. 10 s. 534, SU 1965: 90, rskr 1965: 223).

Den nuvarande konservatorsutbildningen vid materialinstitutet utgör inte grundläggande yrkesutbildning i egentlig bemärkelse. Den utbildning som planerades — och som genomfördes i ett par omgångar — hade karaktär av vidareutbildning med huvudsakligen teoretisk inriktning. Utbildningens längd var två läsår om vardera ca sex månader.

Intagning av nya studerande har hittills skett åren 1965 och 1967. Därefter har inte någon ny intagning till utbildning enligt de ursprungliga planerna gjorts. Däremot har fr. o. m. läsåret 1969/70 materialinstitutet bedrivit kursverksamhet med en än mer uttalad vidareutbildningskaraktär än den ovan berörda utbildningen.

Konservatorsutbildningens uppläggning läsåren 1965/66 – 1968/69

Vid starten hösten 1965 följde konservatorsutbildningen det första läsåret i huvudsak det förslag som framlagts av den utredning som föregick inrättandet av utbildningen (2.3.2). Genom en revision av utbildningen hösten 1966 utökades emellertid utbildningen vid materialinstitutet från ett till två år och det teoretiska stoffet blev betydligt mera omfattande än i det ursprungliga förslaget. En ytterligare revision av undervisningsprogrammet gjordes hösten 1967. Avsikten var att fördjupa undervisningen i konsthistoria. Vidare sökte man förankra den tekniska undervisningen direkt i praktisk konserverings- och försöksverksamhet och mer systematiskt sätta in konserveringsverksamheten i museiarbetet i stort.

Undervisningen bedrevs i samarbete med bl. a. riksantikvarieämbetet och nationalmuseet, som upplät lärarkrafter och lokaler.

Konservatorsutbildningens uppläggning läsåren 1969/70 – 1975/76

Sedan läsåret 1969/70 har materialinstitutets undervisning av konservatorer bedrivits i nya

former som kursverksamhet utan fasta studerande, då det visade sig att konservatorsyrkets utveckling krävde en mera ingående teoretisk utbildning för konservatorer än den kurs som inrättades år 1965. Redan genomförandet av denna utbildning innebar en överansträngning av de resurser som avsatts till utbildningen. Nämnden för konservatorsutbildning (2.2.10) ansåg att ingen ny intagning av studerande skulle äga rum läsåret 1969/70 och anförde bl. a. att resultaten av KUS och 1965 års musei- och utställnings-sakkunnigas arbete och den i Danmark pågående utredningen om konservatorsutbildningen borde avvaktas innan ytterligare intagning skulle ske. Tillgängliga resurser skulle i stället användas till kompletterande inköp av läromedel, arvoden för speciella undersökningar samt anlitande av tillfällig personal för institutionsarbete. Den av nämnden för konservatorsutbildning skisserade verksamheten kom, sedan konsthögskolans lärarråd godkänt riktlinjerna, att följas.

Den utbildning som bedrivits har haft karaktär av vidareutbildning i form av kursverksamhet (ämnesseminarier med omväxlande sammanträden i smärre grupper och större grupper utan speciell begränsning av deltagarantalet). Utbildningen har riktats till konservatorer, museimän och konsthistoriker med föreläsningar, seminarier och demonstrationer under kortare perioder. Någon ny intagning till den ursprungliga utbildningen har således inte skett sedan år 1967. De som deltagit i kursverksamheten har inte registrerats som studerande vid konsthögskolan.

Den kursverksamhet som bedrivits sedan läsåret 1969/70 har haft en specialiserad inriktning. Genom att den mer knutits an till aktuella problem inom olika materialområden inom konstvärden har den inte kunnat läggas upp som en allmän utbildningsgång. Den har haft en varierande uppläggning med kurser i olika ämnen. En påtaglig fördel härmed är att undervisningen direkt kan underbyggas med resultat från institutets utvecklings- och analysarbete.

I flera fall har utländska gästföreläsare medverkat. År 1969 genomförde italienska konservatorer en serie konserveringar av målningar från Skolklosters slott varvid seminarier och demonstrationer samtidigt anordnades.

Institutets verksamhet har huvudsakligen upptagit problem inom målerikonservering. Fr. o. m. hösten 1970 har emellertid också problem med anknytning till textilkonservering behandlats vid institutet. Det senare har bl. a. skett inom ramen för den samnordiska försöksverksamheten med vidareutbildning av konservatorer (2.3.3).

De studerande

Tre kategorier av konservatorsstuderande har antagits, nämligen *ordinarie studerande*, *specialelever* och *hospitanter*. Dessutom har *extra elever* (åhörare) efter överenskommelse med institutets föreståndare beretts tillfälle att följa begränsade avsnitt av utbildningen.

Med *ordinarie studerande* förstås studerande — svenska och utländska — som följer hela det ordinarie undervisningsprogrammet. Med *specialelever* förstås studerande — svenska och utländska — som följer delar av undervisningen. Med *hospitanter* förstås utländska studerande som är eller nyligen varit inskrivna vid utländsk, med konsthögskolan likvärdig läroanstalt. De *extra eleverna* har bl. a. utgjorts av museipersonal och universitetsstuderande.

För antagning som *ordinarie studerande* har förutsatts minst två års välmeriterad praktik. Praktiken skall beröra fyra olika arbetsfält. Exempel på sådana arbetsfält är målerikonservering, ram- och förgyllningsarbeten, konservering av kalkmåleri och möbelkonservering. Konstnärlig eller hantverklig utbildning inom yrkesmåleri och snickeri har också tillmätts meritvärde liksom museipraktik och akademiska studier i s. k. museiämnena, exempelvis konstvetenskap, etnografi och arkeologi.

Antalet studerande vid konservatorsutbildningen enligt den tvååriga utbildningsgången framgår av tabell 2.1.

Tabell 2.1 Antalet studerande vid materialinstitutets konservatorsutbildning åren 1965–1969

År	Ordinarie studerande	Specialstuderande	Hospitant-ter	Summa
1965/66	7 ^a	11	1	19
1966/67	4 ^a	ca 10 ^b	0	ca 14
1967/68	12	ca 10 ^b	0	ca 22
1968/69	16 ^c	0	0	16

a Antalet matrikelförda var 9, men 5 av dessa hade permission eller fullföljde sin utbildning utanför Stockholm.

b Inkl. extra elever (åhörare) som mer regelbundet följde undervisningen.

c 4 specialstuderande från föregående läsår fick sin elevställning ändrad till ordinarie studerande.

Den grupp som åren 1965–1968 antogs som ordinarie studerande vid konservatorsutbildningen uppvisade en spridning i ålder från 26 till 57 år. Medianåldern vid antagningen var ca 39 år.

Spridningen i praktikerfarenhet var stor. Enligt tillgängliga något osäkra uppgifter om praktik hade de ordinarie studerande i genomsnitt ca sex års praktik bakom sig (aritmetiskt medelvärde). Fem studerande hade helt eller delvis förlagt tidigare praktik utanför Sverige.

Ungefär hälften av de studerande för vilka uppgifter föreligger i detta avseende hade konstnärlig utbildning bakom sig; merparten av dessa hade studerat vid konsthögskolan eller konstfackskolan. Bland dem som genomgått konstnärlig utbildning var den genomsnittliga längden av denna knappt fyra år.

För den kursverksamhet som bedrivs sedan läsåret 1969/70 saknas motsvarande uppgifter om deltagarna.

2.2.5 Utredning, metodutveckling och information

Materialinstitutets arbete domineras av utredande verksamhet och information utan egentlig karaktär av undervisning.

Materialinstitutet skall enligt konsthögskolans stadgar studera konstnärens arbets-

material med avseende på bl. a. kemiska och fysiska egenskaper, olika slag av tekniska förfaringssätt inom måleriet och måleriteknikens historiska utveckling samt principerna för en sund konserveringsteknik.

Med utgångspunkt i nämnda uppgifter bedriver materialinstitutet tekniskt utredningsarbete med kartläggning av och praktiska försök med äldre konstnärliga tekniker och konserveringsmetoder. Detta har lett till att undersökningsmetodik, diagnostisering och behandlingsmetoder utvecklats vid institutet.

Institutet skall vidare – som tidigare nämnts – stå till tjänst med råd och upplysningar rörande konstvård. Denna omfattar, förutom mer direkt information till konstnärer och andra i speciella frågor, skriftlig rapportering i form av tryckt informationsmaterial, vetenskapliga artiklar och kompendier. Den skriftliga rapporteringen är numera av avsevärd omfattning. Informationsverksamheten innefattar också deltagande i konferenser.

Institutet hade tidigare en tämligen stor uppdragsverksamhet, främst för statliga institutioner. Denna är numera av ringa omfattning.

2.2.6 Materialinstitutets samarbete med konsthögskolans övriga avdelningar

Ansvar för samordningen mellan institutets och konsthögskolans övriga verksamhet faller ytterst på Konstakademien, som har överinseende över konsthögskolan. Samarbetet har formellt kanaliserats via lärarrådet. Ett annat organ för samarbete är nämnden för konservatorsutbildning (2.2.10).

Materialinstitutets samarbete med konsthögskolans övriga avdelningar ligger huvudsakligen vid sidan av undervisningen. Institutet tillhandahåller övriga avdelningar bl. a. teknisk service, framför allt inom materialprovningens område, anskaffar svåråtkomligt material samt ger individuell handledning i speciella konstnärliga tekniker. Institutet biträder också med utredningar och information. Institutet har dessutom f. n. en sam-

ordnande funktion inom konsthögskolans administration för avdelningarna på Skeppsholmen, vilket är naturligt bl. a. i samband med upphandling och för tillgodoseende av säkerhetssynpunkter och skyddsfrågor vid lokalplanering. Vidare utnyttjas institutets lokaler av andra avdelningar, t. ex. för seminarier.

Materialinstitutets undervisning i materialkunskap för de studerande vid konsthögskolans målarskola bedrivs givetvis i samarbete med målarskolan. Denna undervisning har berörts tidigare (2.2.3).

Vad gäller materialinstitutets samarbete med konsthögskolan i övrigt bör särskilt framhållas att den vidareutbildning av konstnärer som numera bedrivs vid konsthögskolan, och som hittills framför allt omfattat monumentala tekniker, har bedrivits som ett samarbete mellan institutet och konsthögskolans avdelning för monumentalmålning och dekorativ konst ("monumentalskolan") genom att materialinstitutets assistenttjänst utnyttjas av monumentalskolan.

2.2.7 Materialinstitutets samarbete med andra institutioner

Som framgått av 2.2.4 har institutet bedrivit undervisning i samarbete med bl. a. nationalmuseet och andra institutioner som har tillgång till expertis i fråga om konservering. Institutets kontakter med andra institutioner gäller emellertid i första hand det i 2.2.6 berörda tekniska utredningsarbetet och samband av viss teknisk apparatur.

Materialinstitutet har också sökt utveckla ett internationellt samarbete bl. a. genom medlemskap i en rad internationella organisationer, framför allt inom konstvårdens område.

2.2.8 Personal

Institutet för materialkunskap förfogar över två tjänster: *föreståndaren* (lönegrad Lo 16) samt *assistenten* (Lg 5/Le 9).

Institutets föreståndare skall leda institutets arbete. Han skall meddela den tidigare

nämnda undervisningen i materialkunskap för framför allt målare och vara föreståndare för konservatorsutbildningen.

Assistenten vid materialinstitutet har fr. o. m. läsåret 1974/75 tjänstledighet på halvtid och avlönas för motsvarande tid som biträdande lärare vid vidareutbildningen av konstnärer av särskilda medel som anvisats för viss pedagogisk försöksverksamhet. Den på så sätt friställda halvtidstjänsten som assistent vid institutet upprätthålls t. v. av en papperskonservator. En motsvarande halvtidstjänst har inrättats av medel som anvisats för konservatorsutbildningen.

Institutet har kansli- och vaktmästarpersonal gemensam med konsthögskolans övriga avdelningar.

2.2.9 Lokaler och utrustning

Materialinstitutet har sina lokaler på Skeppsholmen, i samma byggnad som konsthögskolans grafik- och monumentalskolor. Materialinstitutet förfogar där över sex rum i ett våningsplan. Den totala ytan är ca 200 m².

Den tekniska utrustningen är förhållandevis kvalificerad men ofullständig och upprustas fortlöpande. I viss utsträckning hyrs teknisk specialutrustning utanför institutet.

Institutets nuvarande lokaler är otillräckliga och bereder svårigheter vad gäller den tekniska utrustningen såväl i fråga om kvalitet som omfattning. Kemilaboratoriet är nedpackat och magasinerat sedan år 1972. Det fotografiska undersökningsrummet är så trångt att befintlig apparatur inte alltid kan användas.

För fotografiska undersökningar med utnyttjande av olika typer av strålning (kort- och långvågig ultraviolett strålning, röntgenstrålning m. m.) samt för olika typer av reproduktionsförfaranden är utrustningen omfattande. Det bör dock framhållas att den i flera fall består av apparatur som mer eller mindre provisoriskt konstruerats med utnyttjande av överskottsmaterial och äldre utrustning. Fr. o. m. budgetåret 1974/75 har en komplettering av utrustningen kunnat ske. Bl. a. har en ny röntgenanläggning, ett

förågningsaggregat för undersökningar i svepelektronmikroskop samt ett instrument för makrofotografering kunnat anskaffas. Förslag till ytterligare kompletteringar av den tekniska utrustningen under budgetåren 1976/77 och 1977/78 har lämnats till utrustningsnämnden för universitet och högskolor.

2.2.10 Nämnden för konservatorsutbildning

Ett särskilt organ, nämnden för konservatorsutbildning, fungerar som ett beredningsutskott under konsthögskolans lärarråd i frågor som berör konservatorsutbildningen. Nämnden har bl. a. till uppgift att förbereda lärarrådets antagning av studerande till konservatorsutbildningen.

Någon preciserad instruktion för nämnden har inte utfärdats. Dess verksamhet grundas på det utredningsförslag som riksdagen godtog år 1965.

Enligt praxis är konsthögskolans direktör ordförande i nämnden. Föreståndaren för materialinstitutet är nämndens vice ordförande. I nämnden är — förutom konsthögskolan — nationalmuseet, riksantikvarieämbetet och Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion representerade.

2.3 Utredningar och förslag på området

2.3.1 Inledning

Under senare år har vissa förslag lagts fram som direkt eller indirekt berör den framtida konservatorsutbildningen. En redogörelse för sådana förslag ges i det följande. Då det utredningsförslag, som föregick inrättandet av konservatorsutbildningen vid materialinstitutet år 1965 också är av intresse i sammanhanget, lämnas även en sammanfattande beskrivning av detta förslag.

2.3.2 1963 års arbetsgrupp för konservatorsutbildning

År 1963 överlämnade Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion en skrivelse till konsthögskolan med begäran om att en

utredning rörande konservatorernas utbildning skulle tillsättas.

En arbetsgrupp tillsattes år 1963 med uppgift att föreslå åtgärder rörande konservatorsutbildningen. Arbetsgruppen bestod av representanter för konservatorsförbundet, konsthögskolan, nationalmuseet och riksantikvarieämbetet. Arbetsgruppen framlade sina förslag hösten 1964 (Förslag till utbildningsgång för konservatorer, stencil).

Gruppen konstaterade att konservatorsyrket i hög grad är specialiserat, i varje fall då det gäller de mest kvalificerade fackämnena. Gruppen ansåg att denna arbetsfördelning var naturlig och att någon förändring inte var påkallad. Gruppen menade att det i och för sig vore möjligt att anordna utbildningen med sikte på specialisering, men fann dock en renodlad inriktning på specialistutbildning mindre lämplig. Gruppen utgick i stället i sitt förslag från principen om en för alla gemensam grundutbildning som följs av mer specialiserade studier vid konservatorsateljéer. Tanken bakom detta var, att vissa undervisningsmoment — framför allt av teoretiskt slag — skulle kunna ge alla i yrket verksamma en lämplig bakgrund till en mer specialiserad och i huvudsak praktisk skolning i olika ateljéer. Arbetsgruppen föreslog en *ettårig schemabunden grundutbildning*, organisatoriskt knuten till konsthögskolans institut för materialkunskap. De konservatorsstuderande skulle efter överenskommelse med vederbörande lärare ha rätt att kvarstå ytterligare ett år vid konsthögskolan och därvid följa den konstnärliga utbildningen, något som avsågs ge ett värdefullt komplement till den rent fackmässiga träningen.

Nämnda tvååriga studier skulle föregås av *minst två års förberedande praktikår* och efterföljas av *individuellt genomförda studier*. Gruppen ansåg att föreskrifter om de individuella studiernas längd inte kunde ges, men de borde enligt gruppen rimligen inte understiga ett år. Gruppen föreslog således en minimitid om fem år för studiernas genomförande, tilläggsåret vid konsthögskolan inräknat.

Utredningen föreslog att den ettåriga

schemabundna undervisningen skulle omfatta 400 lektionstimmar och byggas upp kring två teoretiska huvudämnen, *kemi* resp. *konsthistoria*. I nära anslutning härtill skulle *teoretiska och praktiska specialproblem behandlas*.

Vid utbildningens start förutsattes att intagning av studerande skulle ske vart tredje eller allra högst vartannat år med normalt fem—sex studerande. Antalet antagna förutsattes dock vara större vid de första intagningstillfällena. Hur många som faktiskt antagits framgår av 2.2.4.

2.3.3 Utredning om samnordisk konservatorsutbildning

Vid Nordiska Rådets session år 1971 aktualiserades frågan om samnordisk utbildning av konservatorer (se medlemsförslag A 293/k och rekommendation nr 10/1971). Sedermera tillsatte ämbetsmannakommittén för nordiskt kulturellt samarbete en expertgrupp med representanter för Danmark, Finland, Norge och Sverige rörande samnordisk utbildning av konservatorer. Utredningen lade fram sina förslag i januari 1973 (Betänkning om samnordisk utbildning af konservatorer, stencil).

Expertgruppen framhöll inledningsvis att konserveringsproblematiken fått ökad aktualitet genom bl. a. starkt accelererande materialnedbrytning på grund av luftföroreningar och moderna värmeinstallationer, genom en intensifierad användning av museiföremål vid konst- och kulturförmedlande verksamhet samt genom en betydande teknisk och vetenskaplig utbyggnad av undersöknings- och behandlingsmetoderna vid konservering och restaurering.

Expertgruppen konstaterade att en konservator bör ha en solid teoretisk bakgrund men att han också måste ha en betydande manuell, konstnärlig färdighet. Utbildningen måste därför i lika grad lägga vikt vid teori och praktik. Praktiken bör enligt utredningen i största möjliga utsträckning vara undervisningsbetonad.

Expertgruppen framhöll att utbildnings-

problematiken i Danmark, Finland, Norge och Sverige uppvisar många likheter. Det finns i dessa länder behov av fler och bättre utbildade konservatorer. Gruppen konstaterade dock att det fanns ganska olikartade uppfattningar om hur utbildningarna bör förverkligas, dels mellan de olika länderna, dels mellan olika fackområden. I de resp. länderna har man börjat lösa utbildningsproblemet på nationell grund och efter olika principer. Emellertid råder i stort sett enighet om utbildningens nivå och längd. Expertgruppens slutsats blev att man har att utgå från att grundutbildningarna inom konserveringsområdet upprättas på nationell bas.

Utredningen framhöll vidare att en harmonisering av grundutbildningen är en nödvändig förutsättning för ett effektivt nordiskt samarbete vad gäller special- och vidareutbildningskurser. Fördelarna med ett nordiskt samarbete på denna nivå är bl. a. att kurserna kan förläggas till den ort i Norden där den största kompetensen inom det aktuella området finns, att man kan repliera på och bygga ut redan förefintlig utbildning och få ett rimligt deltagarunderlag. Vidare kan de ekonomiska resurserna förstärkas, vilket möjliggör grundligare förberedelser av kurserna och att de mest kvalificerade lärarkrakterna och utländska specialister kan tillkallas.

Utredningen föreslog bl. a. att det nordiska samarbetet på området skall omfatta framställning och förmedling av läromedel och annan relevant information för konservatorsutbildningens behov.

Utredningen föreslog vidare upprättandet av en samnordisk vidareutbildning och specialutbildning av konservatorer. Denna skulle avse seminarier och liknande aktiviteter inom speciella områden. Gruppen föreslog också att samnordiska forskningsprojekt med direkt samband med aktuell pedagogisk verksamhet bör initieras.

Utredningen föreslog vidare inrättandet av stipendier som täcker resor, uppehälle och ett väsentligt tillskott därutöver för deltagande i kurser, seminarier och projekt i nordiska

grannländer. Stipendier föreslogs också för studiebesök om minst tre månader vid museer och institutioner i de nordiska grannländerna. Stipendierna skulle stå öppna för såväl konservatorsstuderande som yrkesverksamma konservatorer.

Beträffande organisationen av den samnordiska verksamheten föreslog utredningen inrättandet av nationella kommittéer samt en permanent nordisk arbetsgrupp med initiativtagande, rådgivande och samordnande uppgifter. Den nordiska arbetsgruppen skulle också verka för en harmonisering av grundutbildningen i de nordiska länderna.

Nordiska ministerrådet beviljade år 1973 medel för försöksverksamhet med vidareutbildning av konservatorer på samnordisk bas. Försöksverksamheten har bedrivits i form av kurser åren 1974 och 1975. Vissa kurser har förlagts till konsthögskolans institut för materialkunskap. En rapport om försöken väntas under år 1976.

2.3.4 Yrkesteknisk högskoleutbildning

Vid sitt arbete med förslag till ämnesutbildning för blivande lärare i yrkesteknik fann yrkesutbildningsberedningen (YB) att förslagen hade en vidare användning än enbart för blivande lärare. Beredningen lade fram förslag till yrkesteknisk högskoleutbildning som anpassades såväl till lärarutbildningens som till ett mer allmänt behov (Yrkesteknisk högskoleutbildning, SOU 1970:8).

Av intresse i detta sammanhang är framför allt beredningens förslag till treårig textil- och vävteknisk linje i den yrkestekniska högskoleutbildningen. Som framgår av 2.3.5 har Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion uttalat att denna linje skulle kunna ingå i en utbildning för textilkonservatorer.

Frågan har beretts vidare av bl. a. 1968 års utbildningsberedning (U 68). På grundval av förslag i U 68s betänkande (SOU 1973:12). Försöksverksamhet med yrkesteknisk utbildning har försöksverksamhet av berört slag inletts hösten 1975 i åtta orter i landet (prop. 1975:9, UbU 1975:17, rskr

1975:179). Till Borås har förlagts en linje med inriktning mot *konfektionsindustri*. Andra linjer som kan få viss betydelse i samband med konservatorsutbildning är inriktningarna *träindustri* (Jönköping), *pappers- och pappersmasseindustri* (Markaryd).

2.3.5 Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion

Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion justerade år 1972 sina normer för antagning av ordinarie medlemmar och fastlade i samband därmed vissa krav på utbildningen.

Sektionen delar in sina medlemmar i sex grupper med hänsyn till verksamhetsområde. Dessa grupper är *måleri* (staffli- eller arkitekturanslutet måleri), *textil, skulptur, möbler, papper* samt *bok och arkiv*. Sektionen räknar för samtliga yrkesgrupper med en grundläggande utbildning och praktik omfattande fem till sex år. För att bli antagen som medlem fordras dessutom kompletterande praktiska och teoretiska kunskaper. Dessa definieras på följande sätt:

- konstnärlig utbildning,
- kännedom om näraliggande yrkesområden,
- konstvetenskap på högskolenivå motsvarande 1963 års utredningsförslag (2.3.2),
- kemi för konservatorer,
- museikunskap (förebyggande vård m. m.) samt
- arbetsmiljö och personalvård (arbetarskyddslag o. d.).

Sektionen hävdade bl. a. att 1963 års förslag till utbildningsgång för konservatorer inte beaktade textilkonserveringen. Sektionen menade emellertid att textilkonservatorernas utbildning kommer att tillgodoses på ett tillfredsställande sätt om yrkesskoleberedningens förslag om yrkesteknisk högskoleutbildning genomförs.

Sektionen hävdade, att den av yrkesutbildningsberedningen föreslagna textila grundutbildningen är gedigen och en god utgångspunkt för utbildningen av textilkonservatorer men att det för verksamhet inom konservatorsyrket är önskvärt att den kom-

pletteras med vidareutbildning i en del ämnen. Härvidlag skiljer sig enligt sektionen textilområdet något från övriga säck inom konserveringen.

2.3.6 1965 års musei- och utställningssakkunniga

1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) har i betänkandena (SOU 1972: 45) Kulturminnesvård och (SOU 1973: 5) Museerna behandlat frågor av betydelse för konservatorsutbildningen. Särskilt museibetänkandet är av intresse i detta sammanhang. Nedan ges en sammanfattande redogörelse för vissa delar av detta. Vissa ytterligare av MUS 65:s överväganden berörs i samband med vårt förslag till dimensionering av konservatorsutbildningen (2.7).

MUS 65 konstaterade att museernas föremål — med undantag för huvuddelen av samlingarna av geologiskt material — består av ämnen, som på olika sätt är utsatta för påverkan av den omgivande miljön. Utredningen pekade på att man genom olika åtgärder, främst lämplig förvaring, kan förhindra att materialet utsätts för mer omfattande skador. Vården av museernas föremålsamlingar är enligt utredningen i många fall eftersatt.

Ett särskilt problem är enligt MUS 65, att föremål då de förvärvas till museerna, ofta är i sådant skick att konserveringsåtgärder är nödvändiga omedelbart. Bl. a. — framhöll MUS 65 — sker förändringar i materialets egenskaper i samband med att vissa föremål flyttas från sin tidigare omgivning till en ny miljö.

MUS 65 anförde vidare att målsättningen för den i museerna bedrivna konserveringsverksamheten är att så långt möjligt utan förändringar bevara föremålets sammansättning och struktur. Konserveringar lämnar i allmänhet ett endast temporärt skydd, varför materialet efter viss tid behöver delvis behandlas på nytt.

Vad gäller den konservering som bedrivs vid konstmuseerna framhöll MUS 65, att den är specialiserad på att bevara stafflimål-

ningar. Beroende på målningarnas uppbyggnad i flera skikt med duk, pannå eller papper som underlagsmaterial fordras regelbundna åtgärder främst för att förhindra avflagnig, som kan äventyra konstverkets fortbestånd. Konservering av äldre målningar medför ofta omfattande extra arbeten på grund av tidigare konserveringar. Icke sällan har konservatorer i äldre tid gjort övermålningar och andra ingrepp, som minskar bildens ursprungliga uttrycksvärde. I samband med konservering av äldre målningar förekommer, att man vid konstmuseerna rekonstruerar utplånade delar.

MUS 65 pekade på att teckningar och gravyrer på papper i regel har hög beständighet. Skulpturer i sten, brons, gips och lera ställer krav på varierande konserveringsåtgärder. Även samlingar av konsthantverk framför allt glas och tenn fordrar insatser med karaktär av konservering för att bevaras.

MUS 65 framhöll vidare att det med hänsyn till vikten av en noggrann avvägning mellan kulturhistoriska och tekniska synpunkter i val av åtgärd och metod vid konservering av museala objekt i regel fordras ett nära samarbete mellan kulturhistoriker och tekniker. Enligt de sakkunniga bedrivs en stor del av konserveringen och dokumentationen av denna utan tillräckliga möjligheter till samverkan och utan en klar ansvarsfördelning mellan konserveringsteknisk sakkunskap å ena sidan och konst- eller kulturhistorisk sakkunskap å andra sidan. En snar förbättring måste enligt MUS 65 eftersträvas härvidlag.

MUS 65 betonade vidare att det inom flera områden av konserveringen saknas produktionstekniskt tillfredsställande metoder. Då det gäller nya material som kan komma till användning inom konserveringen fordras att de provas innan de tas i bruk, bl. a. för att en ny konserveringsmetods verkan på längre sikt skall kunna bedömas. Då det gäller utvecklingsarbete inom konservering måste de svenska museerna delvis förlita sig på erfarenheter som görs utomlands. Emellertid måste enligt MUS 65 ett

utvecklingsarbete ske i Sverige i samarbete med museerna och de tekniska högskolorna och andra tekniska anstalter.

MUS 65 föreslog att ett mindre antal museer, i första hand statliga centralmuseer, bör svara för service på konserveringsområdet till övriga museer. Enligt MUS 65 bör dessutom materialinstitutet utnyttjas för konserveringsuppgifter, som är förenliga med institutets verksamhet som utbildningsanstalt för konservatorer.

MUS 65s synpunkter och förslag rörande konserveringsverksamheten har ännu inte behandlats av statsmakterna. Frågan om konserveringsverksamhetens organisation bör enligt vad utbildningsministern anfört i prop. 1974: 28 kunna övervägas inom statens kulturråd. Också resultaten av arbetet inom organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer kan få betydelse för konserveringsverksamheten i landet, liksom statskontorets rapport (1975: 26) rörande etnografiska museets behov av resurser för konserveringsändamål.

2.4. Konservatorsutbildning i övriga nordiska länder¹

Ett genomgående drag för konserveringsutbildningen i Europa är att den praktiska yrkesträningen är starkt betonad och att utbildningen därefter har karaktär av specialistutbildning. En strävan att systematisera konservatorsutbildningen och jämföra den med annan kvalificerad yrkesutbildning kan emellertid iaktas i flera länder. Även önskvärdheten av att konservatorsutbildningen skall vara likvärdig i olika länder har betonats.

Under de senaste decennierna har på många håll i utlandet upprättats laboratorier och institut, som förutom forskning, konservering och restaurering även ger kurser för konserveringspersonal. Internationella organisationer som Unesco och The International Institute for Conservation of Historic and

Artistic Works (ICC) svarar för samarbete på detta område. Egentliga konservatorsskolor finns bl. a. i Italien, Polen, Sovjetunionen, Tyska Förbundsrepubliken, Österrike och U.S.A.

Nedan ges en redogörelse för förhållandena i Danmark, Finland och Norge. Utbildningsförhållandena i dessa länder kan karaktäriseras så, att utbildningen till stor del hittills skett inom enskilda institutioner. Denna konservatorsfackliga utbildning på museer, arkiv och bibliotek har skett parallellt med det löpande arbetet och med utnyttjande av förefintliga kurser i tekniska eller konst- och kulturhistoriska ämnen. Utbildningen har ofta kompletterats med längre eller kortare studier vid utländska skolor eller institutioner.

I Danmark lades år 1969 fram ett betänkande rörande bl. a. konservatorsutbildningen (Betänkning om organisation af konserveringsvirksomheden ved museer, arkiver og biblioteker samt om oprettelse af en konservatorskole, betänkning nr. 525, 1969). Det innehåller förslag till organisation av konserveringsverksamheten vid museer, arkiv och bibliotek samt upprättandet av en konservatorsskola med en utbildningsgång för konservatorer som en skola knuten till Kunstakademiet i Köpenhamn.

Konservatorsskolan i Köpenhamn konstituerades våren 1972 med ett sekretariat och en kommitté (skolevalg) med uppgift att planera undervisningen och förbereda utbildningens igångsättande. Den danska utbildningen startade hösten 1973.

Enligt nuvarande planer skall utbildningen delas i tre linjer: kulturhistorisk linje, arkiv- och bibliotekslinje samt konstlinje med två, tre resp. fem års längd. I så stor utsträckning som möjligt skall undervisningen vara gemensam för de olika utbildningarna och linjerna. Den kommande skolan skall lägga stor vikt vid att vidareutbildningen byggs ut.

I Finland sker konservatorsutbildningen genom yrkesverksamhet vid olika institutioner. De flesta konservatorerna i Finland har formell utbildning på yrkesskolenivå.

Under senare år har två arbetsgrupper

¹ Framställningen i detta avsnitt bygger delvis på den nordiska expertgruppens rapport (se 2.3.3).

tagit upp frågan om den framtida konservatorsutbildningen, tillsatta av Finlands museiförbund resp. Nordiska konservatorsförbundets finska sektion. Flera yrkesutbildningar ses i dessa lämpliga som förutbildning till konservatorsutbildning. Man föreslår en treårig grundutbildning, föregången av sex till tolv månaders museipraktik. Utbildningen skulle genom ett poängsystem ge möjlighet till individuella studiekombinationer. Grundutbildning tänks inte bli förlagd till en särskild skola utan ske vid museer och högre läroanstalter, dels i form av redan existerande kurser och annan undervisning, dels genom upprättande av särskilda kurser. Utbildningen skulle avslutas med specialutbildning med inriktning mot antingen praktisk yrkesverksamhet som konservator inom olika områden eller forskning och metodutveckling.

På senare år har Nordiska konservatorsförbundets finska sektion i samarbete med Finlands museiförbund organiserat olika kurser för konservatorer. Kurserna har omfattat dels naturvetenskapliga områden, dels konserverings- och museiteknik o. d.

Inte heller i *Norge* finns någon särskild konservatorsskola. Nasjonalgalleriet och andra statliga institutioner svarar de facto för utbildningen. För att antas som avlönad praktikant vid dessa institutioner fordras bl. a. tidigare konservatorspraktik och studier vid konstskola i minst två år.

Riktningsgivande för utbildningen av målerikonserveratorer har under senare år varit ett femårigt utbildningsprogram som utarbetats av Nordiska konservatorsförbundets norska sektion. För tillträde till utbildningen fordras kunskaper motsvarande ungefär treårig gymnasieskola i Sverige (examen artium). Utbildningen består av praktisk verksamhet i museernas konserveringsateljéer, deltagande i undervisning vid universitet, i synnerhet konsthistoria och vid Konstakademiet, särskilda kurser för konservatorer och längre studier vid konservatorsskola eller konserveringsinstitut i utlandet. Utbildningsprogrammet avslutas med ett prov.

Inom sektionen vidareutvecklas nu förslaget

i syfte att skapa en mer homogen utbildning, ekonomiskt och administrativt lösgjord från praktikinstitutionerna, men innehållsmässigt anknuten till dessa. Man tänker sig att den teoretiska undervisningen skall förläggas till en av praktikinstitutionerna oberoende instans, exempelvis Konstakademiet eller en framtida centralateljé, och med praktikperioder förlagda till olika befintliga konservatorsateljéer. En av anledningarna härtill är att man vill skapa garantier för att praktiktiden får karaktär av utbildning, dvs. att kravet på produktivt arbete under denna tid inte tar överhand över praktikanterns behov av pedagogisk handledning. Enligt uppgift är den norska konstakademien intresserad av att knyta en sådan verksamhet till sig. Detta skulle dessutom väl ansluta till de planer som finns att upprätta ett materialinstitut vid akademien.

Den norska sektionens planer går således ut på att skapa en — även formellt — högskolemässig konservatorsutbildning. Studentexamen skall vara villkor för tillträde till utbildningen, konsthistoria och kemi skall ingå i utbildningen och därtill kommer de egentliga konserveringsstudierna. Utbildningen tänks bli femårig.

Förslag

2.5 Utgångspunkter för förslagen

2.5.1 Inledning

I det följande framlägger vi förslag rörande utformningen av hela den framtida verksamheten vid konsthögskolans institut för materialkunskap. Innan vi för fram dessa förslag anläggs några mer generella synpunkter av betydelse framför allt för utformningen av konservatorsutbildningen.

Inledningsvis vill vi ansluta oss till de överväganden och förslag som förts fram av den nordiska expertgruppen rörande samnordisk utbildning av konservatorer (2.3.3). Vi anser således att grundutbildningen inom konserveringsområdet bör upprättas på nationell nivå. Det nordiska samarbetet bör

främst gälla vidareutbildningen och synes lämpligen kunna ske enligt de riktlinjer som skisserats av den nordiska expertgruppen.

2.5.2 Konservatorns yrkesroll

Allmänt

Konsveringskonstens historia är endast sporadiskt och lokalt studerad. För Sveriges vidkommande är exempelvis Erik Hallblad (1720–1814) och Nils Månsson-Mandelgren (1818–1899) kända yrkesutövare.

Konsvering av konst och andra kulturhistoriskt värdefulla föremål kan uppfattas som en förädlad form av reparation och har uråldriga traditioner. Bruksföremål som möbler och vagnar, vapen och husgeråd har lagats och underhållits av samma sorts hantverkare som tillverkat dem. Målningar har fram till vår tid lagats av konstnärer.

Konsvering som verksamhet finns belagd under 1600-talet. Under 1700-talet uppträder konservatorn som självständig yrkesutövare. Vid rekrytering av personal till de gamla kuriosakabinetten och de tidiga offentliga museerna vid 1700-talets början var det naturligt att välja höga tjänstemän med kvalificerad teoretisk utbildning för registrering, vetenskaplig bearbetning samt visning av samlingarna. För tillsyn, renhållning och reparationer låg det på motsvarande sätt nära till hands att anlita mindre kvalificerade, men händiga personer. Denna tvådelta personalstruktur har på många sätt kommit att leva kvar in i vår tid. En stor del av konsveringspersonalen i Sverige rekryteras från vaktmästarkåren och tillhör lågavlönade grupper.

Konsveringsverksamhetens inriktning

Begrepp som konsvering och restaurering resp. renovering har kommit att användas antingen synonymt eller med åtskild innebörd för att markera begränsade eller mer omfattande åtgärder. Språkbruket härvidlag har emellertid varit och är ännu skiftande. KUS avser med konsvering och restaure-

ring behandling av objekt i syfte att bevara dem oavsett hur långt denna behandling går i fråga om ingrepp i objektens fysiska och övriga struktur. (Som framgår i det följande menar vi att det endast i undantagsfall är möjligt att återställa objekten i deras ursprungliga skick varför ingreppen i princip bör begränsas till åtgärder, som utan rekonstruerande tillägg bevarar objekten i det tillstånd de är vid tidpunkten för konsveringen.)

Museiväsendets utveckling från privat samlande till en samhällelig förvaltningsuppgift har i vissa avseenden förändrat föremålens status. Med föremålens flyttning till speciellt inredda museer med andra och förbättrade exponeringsmöjligheter har kravet på vård av de enskilda objekten förändrats.

För den ovan nämnda underordnade personalgruppen vid museer, arkiv och bibliotek är kopplingen till hantverkligt kunnande och praktisk duglighet fortfarande naturlig. För konsveringsarbetenas inriktning har emellertid detta förhållande fått en alldeles speciell konsekvens, nämligen att verksamhetens praktiska karaktär betonas och att såväl begreppen konsvering som restaurering präglas av uppfattningen att direkta ingrepp och handgripliga åtgärder alltid är något väsentligt. Bestånd av äldre måleri har ofta givits en form av omvårdnad genom vilken objekten tenderat att få en överambitiös behandling. Att återföra konstverk till deras ursprungliga tillstånd är inte alltid en realistisk utgångspunkt för arbetet.

Uppfattningen om nedbrytning och förstörelse av konstverk genom åldrande har länge varit bunden till fenomen som blekning, gulning, sprickbildning, flagning, korrosion och liknande, dvs. tecken på materiell omvandling i föremålens ytskikt. Konsveringsåtgärderna har som regel satts in på de ställen där skadorna uppträder och utan ingående utredning av skadeorsakerna från fall till fall. Många nedbrytningsfenomen har fått en vetenskaplig förklaring först på senare år, exempelvis de organiska materialens uppbyggnad och sätt att reagera under olika luftfuktighetsförhållanden, genom på-

verkan av strålning och variationer i temperatur samt av luftföroreningar och kemikalier.

De vedertagna motiven för konservering har därmed kommit att förändras. Damm och ytsmuts, ett fläckvis förstört ytskyddsmedel eller naturliga sprickor och deformationer i bildskiktet kan inte längre anses rättfärdiga ingrepp som förändrar ett konstverks hela tekniska struktur – i all synnerhet inte sedan det visat sig att konserverings-skador många gånger är långt allvarigare än åldringsskador och att de ofta är oåterkalleliga.

De förändrade förutsättningarna gäller dock inte alla konserveringsområden. Det är framför allt måleri och polykrom skulptur som berörs, i någon mån också papperskonservering. För praktiskt taget alla här avsedda konserveringsområden, exempelvis måleri- och skulpturkonservering, textilkonservering, arkiv- och bibliotekskonservering, metallkonservering och interiörkonservering gäller dock att ett naturvetenskapligt synsätt i högre grad än hittills måste ligga till grund för verksamheten, val av material och arbetsmetoder samt bestämning av arbetenas art och omfattning. Inom alla de nämnda konserveringsområdena förekommer material med många gånger ömtåliga kombinationer av organiska och oorganiska komponenter. För olika typer av föremålskonservering bör dessutom kraven på dokumentation vara likartade.

Slutligen bör också nämnas att tekniskt-naturvetenskapligt utbildad personal har ansvaret för vissa konserveringsåtgärder, som inte behöver bedömas från de vidare aspekter som annars måste anläggas på konservering. Det är i dessa fall ofta fråga om åtgärder som har samband med grundforskning.

Dokumentation

En subjektiv uppfattning om eventuella konserveringsbehov bör från fall till fall underbyggas med väl dokumenterade observationer. Dokumentation av konserverings-

arbeten sker ofta utan fastställda normer. Vanligen krävs fotografier före och efter behandlingen samt en beskrivning av använda material och förfaranden i samband med konserveringen. En objektiv skadebeskrivning och en på undersökningar och dokumentation grundad analys av skadeprocesserna (exempelvis varierande hydrolysning av bindemedelskomponenterna eller andra effekter av mikrobiell nedbrytning), åtföljd av en saklig prövning av de föreslagna ingreppens effekter, är givetvis komplicerad och uppfattas ofta som kostsam. Diagnosen ställs därför som regel med hänvisning till de synliga resultaten av tidigare utförda arbeten eller s. k. beprövad erfarenhet. Dokumentationen blir därmed endast skenbart saklig.

I samband med att lösningsmedel används utan en noggrann och ingående analys kan ofta konstverkets organiska komponenter brytas ned och förintas. Ibland märks detta inte för blotta ögat förrän vid ett senare tillfälle. Ibland tolkas det som något positivt – exempelvis att färgerna ”klarnar” eller ”djupnar”. Utan föregående och omsorgsfullt dokumenterad analys kan emellertid sådana förändringar svårigen anges till sin art och omfattning. Det torde därför vara ett primärt intresse att förutsättningar skapas för objektiv bedömning av konserveringsarbetets effekter medan bevismaterialet – dvs. orört, icke konserverat originalmaterial – ännu finns kvar.

1965 års musei- och utställningssakkunniga (2.3.6) betonade också förundersökningarnas betydelse. Utredningen framhöll att det är av utomordentlig vikt, att de olika åtgärder, analyser och iakttagelser som vidtas före och under konserveringen noga redovisas i rapporter för varje särskilt arbete. Dessa uppgifter bildar den nödvändiga grunden för den framtida vården av föremålen, samtidigt som de lämnar material för forskningen.

I den mån konserveringen leder till att ett föremåls egenskaper i något avseende förändras är det enligt MUS 65 självklart att föremålet dokumenteras i sin ursprungliga beskaffenhet. Det framstår som en angelägen

uppgift för svenskt museiväsen, att gemensamma normer utarbetas för dokumentation i samband med konservering.

KUS instämmer i ovan refererade synpunkter. Om dokumentation vill vi sammanfattningsvis framhålla, att förundersökningarnas roll kraftigt bör framhåvas. Detta inverkar direkt på konservatorernas arbetsförhållanden. Som ovan antytts kommer en mer kvalificerad teknisk—naturvetenskaplig utbildning att krävas av konservatorerna. Dessutom kommer kostnaderna för konserveringsarbetena — som hittills framför allt varit knutna till arbetets genomförande och till de synliga resultaten — till större del än hittills att ligga på förundersökningarna. De ökade kostnaderna för tekniska förundersökningar och analyser kan dock vägas mot sänkta kostnader till följd av att de direkta konserveringsåtgärderna kan begränsas till sin omfattning.

2.6 Plan för den framtida konservatorsutbildningen

2.6.1 Inledning

Utbildningen bör läggas upp med hänsyn till de krav som möter konservatorn i yrkeslivet. Ovan har ett försök till analys av konservatorns yrkesroll gjorts. Med hänsyn till vad som där anförts bör utbildningen vara inriktad på konstvård, dvs. åtgärder med syfte att förebygga skador. Detta innefattar ett studium av objektens matriella sammanställning och tillstånd och ett minimum av ingrepp som inte bör tillåtas att vara självändamål. Konservatorn kan uppfattas som en teknisk och kulturhistorisk expert vars verksamhet inte nödvändigtvis behöver vara begränsad till handgripliga reparationsåtgärder. Det är ändå självklart att konservatorsutbildningen måste omfatta hantverklig och konstnärlig träning.

En uppdelning av personalen i konservatorer och tekniker är för den skull inte överflödigt. Vid sidan av konservatorerna behövs tekniker för handhavandet av föremålen i olika sammanhang: monteringsarbeten, emballering, tillverkning av prydnadsramar, upphängnings- och skyddsanordningar etc. Vi berör dock inte utbildningen av denna senare grupp.

Vårt förslag till konservatorsutbildning har sin utgångspunkt i konstvårdens behov. Den föreslagna utbildningen inriktas på sådana material och tekniker som använts och/eller används vid konstnärligt skapande och i enlighet med vad som anförts ovan på skadeförebyggande åtgärder.

Även om vi inte direkt berör utbildning av andra grupper av konservatorer än de som arbetar med konstföremål, kan emellertid den föreslagna utbildningen i vissa fall vara tillämplig inom andra museer och institutioner än sådana, som innehar samlingar av konstobjekt. Detta hänger samman med att konserveringsmetodiken snarare bör bestämmas på grundval av föremålets material eller med materialet sammanhängande teknik, än dess eventuella egenskap av konstobjekt. Även om vissa material och tekniker är så gott som uteslutande förknippade med konstföremål, finns konserveringsmetoder som används vid behandling av såväl konstföremål som andra objekt. Det gäller t. ex. arkeologiska fynd. Jordfynd kräver en inledande laborativ analys som avsevärt skiljer sig från den, som erfordras för sådana konstföremål vårt förslag närmast berör. Sedan ett jordfynd väl preparerats kan — oavsett om det är att betrakta som konstföremål eller inte — de bevarande och vårdande åtgärderna emellertid i många fall i stort sett överensstämma med dem, som gäller konstföremål av sådan art vårt förslag omfattar. Även de problem som hänger samman med bevarande av papper är i viss mån oberoende av om objektet är att se som ett konstföremål eller inte.

Förslaget gäller grundutbildning och vidareutbildning¹ av konservatorer. Grundutbild-

¹ Med vidareutbildning avses vanligen utbildning som möjliggör nya arbetsuppgifter för den enskilde arbetstagaren. Med fortbildning brukar avses utbildning som skall hålla kunskaperna och färdigheterna aktuella för de arbetsuppgifter den enskilde redan har. De kurser som föreslås i det följande kan ha bägge dessa funktioner. I betänkandet används vidareutbildning som ett samlande begrepp för de nämnda utbildningstyperna.

ningen skall leda fram till verksamhet som konservator. Det är dock realistiskt att räkna med att de första årens yrkesverksamhet efter genomgången grundutbildning i regel måste ske under överinseende av mer erfarna kolleger. Detta betingas bl. a. av att utbildningen, trots den ovan angivna begränsningen av ämnesområdet, med nödvändighet måste få ett tämligen heterogent innehåll, utan möjlighet att i varje enskilt delområde ge en för helt självständig yrkesutövning nödvändig fördjupning. Man kan också förutsätta att självstudier och/eller formell vidareutbildning i de flesta fall bör komplettera grundutbildningen för att hålla kunskaperna å jour med den snabba tekniska utvecklingen på konserveringsområdet.

Den utbildningsgång för konservatorer, som skisserades i den utredning som föregick inrättandet av konservatorsutbildning vid materialinstitutet, var femårig. Med tanke bl. a. på den allmänna internationella ambitionsnivån torde fem års eftergymnasial utbildning för konservatorer vara ett krav som bör upprätthållas.

Vi förutsätter att grundutbildningen föregås av en förutbildning som i princip omfattar minst två år. Grundutbildningen föreslås bli treårig. Därtill kommer en organiserad vidareutbildning av redan yrkesverksamma konservatorer. Grundutbildningen och vidareutbildningen skall organiseras av och i huvudsak förläggas till materialinstitutet vid konsthögskolan i Stockholm. Den praktiska yrkesträningen, som är av mycket stor vikt, skall till stor del ske vid olika konservatorsateljéer utanför institutet.

2.6.2 Förutbildning

Grundutbildningen av konservatorer vid materialinstitutet avses föregås av en tvåårig förutbildning. Utbildning motsvarande vår tidigare föreslagna formhögskoleutbildning är en från många synpunkter lämplig förutbildning för konservatorer. Som framgår av 2.9.3 skall även annan utbildning än den ovan angivna kunna utgöra förutbildning.

Förutbildningen kan anses motsvara det

krav på två års välmeriterad praktik som tidigare angivits som inträdeskrav för elever vid konsthögskolans konservatorsutbildning. Personer som redan länge varit yrkesverksamma skall dock kunna gå direkt till grundutbildningen eller vidareutbildningen.

Avsikten med förutbildningen är att de studerande vid påbörjandet av grundutbildningen skall ha elementära insikter i bildkonstens teoretiska, formella och tekniska förutsättningar och själva praktiskt prövat på konstnärlig verksamhet. De skall vidare ha grundläggande kunskaper i bildkonstens historia. Dessa motiv ligger nära dem som vi anført för inrättandet av formhögskolor varför de inte närmare skall utvecklas här. I stället hänvisas till vårt huvudbetänkande (SOU 1970:66), framför allt avsnitten 2.3.2 – 2.3.4 och 4.2.1 – 4.2.3.

2.6.3 Grundutbildning

Den treåriga grundutbildningen för konservatorer skall organiseras av materialinstitutet. Den teoretiska undervisningen förläggs till institutet medan praktiken förläggs till olika konservatorsateljéer, huvudsakligen vid museer i Stockholm. Den teoretiska och praktiska undervisningen kan naturligtvis inte helt skiljas från varandra. De frågor som tas upp i den teoretiska undervisningen måste belysas genom praktiska försök. På motsvarande sätt måste den praktiska yrkesträningen anknytas till de teoretiska aspekter de aktuella arbetsuppgifterna har. För att ytterligare möta behovet av integration mellan teori och praktik skall de teoretiska kurserna och praktiken varvas i grundutbildningen.

Genomgångna kurser och praktikperioder tillgodoräknas som poäng. Normalt skall den studerande under ett läsår inhämta kunskaper och färdigheter motsvarande 40 poäng. 120 poäng berättigar till examen.

2.6.4 Vidareutbildning

Inom konservatorsområdet är behovet av en organiserad vidareutbildning stort. Häri liknar **förhållandena för konservatorer** dem

som gäller på många andra yrkesområden och synes inte närmare behöva motiveras. Nödvändigheten av att sådan utbildning finns tillgänglig inom konserveringsområdet markeras ytterligare av att många av dem som arbetar med konservering saknar formell yrkesutbildning inom området.

Vidareutbildning för yrkesverksamma konservatorer skall ges vid materialinstitutet i form av särskilda kurser. Dessa kurser skall knytas an till aktuella problem och synes i de flesta fall böra koncentreras till vissa material eller speciella frågor.

2.7 Dimensionering

2.7.1 Förutbildning

Det nu framlagda förslaget föranleder inte några särskilda överväganden rörande dimensioneringen av de utbildningar som skall föregå antagning till grundutbildning för konservatorer. Konservatorsutbildning är endast ett av de alternativ till fortsatt utbildning som står till buds efter avslutad förutbildning. De studier som ingår i förutbildningen skall bedrivas vid skolor vid vilka de blivande konservatorerna endast är en försvinnande del. Att dessa skolor ger förutbildning för blivande konservatorer bör inte påverka dessa skolors dimensionering.

2.7.2 Grundutbildning

Det antal studerande som skall beredas plats vid materialinstitutets grundutbildning för blivande konservatorer bör i första hand bestämmas av möjligheterna att bereda dem anställning efter utbildningen. Vägledande för dimensioneringen bör sysselsättningsmöjligheterna inom museiväsendet vara. Viss betydelse kan även kulturminnesvårdens behov komma att få, speciellt vad gäller renovering av kyrkobyggnader. Även statens, primär- och landstingskommunernas behov av vård av konstsamlingar i förvaltningslokaler, institutioner m. m. kan komma att påverka utbildningsbehovet, liksom den konserveringsverksamhet som bedrivs vid sidan om de offentliga institutionerna.

Det kan vidare framhållas att arbetsmarknaden för konservering och konstvård hittills varit konjunkturkänslig och dessutom präglats av föränderlighet i vad gäller arbetets omfattning och ambitionsnivå. Fluktuationer i efterfrågan på konserveringsarbeten kan även i framtiden komma att påverka sysselsättningsmöjligheterna för konservatorer. 1965 års musei- och utställningssakkunniga har dock föreslagit en jämnare och mer långsiktigt planerad konservering vid museerna. Resultaten av pågående utredningsarbete inom organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer samt de i proposition 1974:28 förutsatta övervägandena inom statens kulturråd rörande konserveringsverksamhetens organisation kan komma att ge underlag för bedömningarna av utbildningsbehovet.

Konserveringsverksamheten är eftersatt och ett stort åtgärdsbehov har ackumulerats. Det finns alltså ett stort behov av konservatorer. Man måste dock hålla i tankarna att sektorn är mycket smal. Redan den utbildning av konservatorer vid konsthögskolan som ägde rum under åren 1965–1969 visade sig tillgodose en stor del av behovet av nyrekrytering, och flera av de ordinarie studerande har inte kunnat beredas full sysselsättning inom konstvärden. Om konstvärden här till i högre grad än nu inriktas på förebyggande åtgärder, och de handgripliga insatserna därigenom kan hållas nere och eventuellt reduceras i förhållande till nuläget, blir utbildningsbehovet på grundutbildningsnivå numerärt ganska litet. Om detta är det emellertid inte möjligt att i dag uttala sig med bestämdhet. En kommande ökning av det förebyggande arbetet kan bli så stor, att behovet av konservatorer ökar.

Av betydelse i detta sammanhang är det utredningsarbete som bedrivits inom 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65). Vi har gjort en överslagsberäkning av en lämplig dimensionering av konservatorsutbildningen med ledning av de uppgifter, som MUS 65 lämnat i sitt betänkande (SOU 1973:5) Museerna. Antalet medarbetare vid museerna som på yrkesmässig nivå är verk-

samma med konservering uppgår enligt detta till omkring ett 80-tal. MUS 65 framhåller att en intensifiering av museiverksamheten i dag till en icke oväsentlig del hindras av de bristande resurserna för konservering. En eftersläpning i konserveringsarbetet råder inom stora delar av museiväsendet. MUS 65 föreslår att de centrala museernas konserveringsanstalter byggs ut för att lämna service till de mindre museerna och att läns museerna till sig skall knyta viss personal för mer allsidiga vårdåtgärder främst beträffande samlingar av konst och konsthantverk. Det ökade behovet av konservatorer beräknas av MUS 65 till minst 15 personer för centralmuseernas del och till omkring 20 för läns museernas del.

MUS 65 anger att majoriteten av de ca 80 yrkesverksamma konservatorerna är anställda vid museer med konst- eller kulturhistoriska samlingar. Vi har antagit att den del av yrkeskåren som har arbetsuppgifter till vilka den nu föreslagna utbildningen skulle leda uppgår till cirka 60 personer. Med en yrkesverksam tid på omkring 40 år och under förutsättning att kåren har en jämn åldersfördelning uppgår det årliga nyrekryteringsbehovet för denna grupp till en à två personer.

MUS 65 anger inte närmare hur behovet av nya konservatorstjänster fördelar sig på museer med konst- eller kulturhistoriska respektive naturhistoriska eller andra samlingar. Vi har antagit att ca 30 faller inom den första kategorin. Vi har vidare antagit att medel för inrättande av dessa tjänster kommer att ställas till förfogande under den närmaste tioårsperioden. Detta skulle innebära att det årligen skulle behöva utbildas tre à fyra konservatorer för att täcka behovet av utbildad personal till dessa tjänster.

Under ovan angivna premisser skulle det under den närmaste tioårsperioden behöva utbildas fyra till sex konservatorer per år. Det förefaller dock realistiskt att räkna med att ett antal blivande konservatorer även i fortsättningen kommer att vara verksamma utan denna utbildning genom att kvalificera sig på annat sätt, t. ex. genom praktik hos

privata konservatorer eller genom studier utomlands. Vi har med hänsyn till detta uppskattat det genomsnittliga utbildningsbehovet per år under den närmaste tioårsperioden vara något lägre, nämligen omkring tre à fyra.

Vi förutsätter att antagning till grundutbildningen kommer att ske varje år, vilket bl. a. möjliggör att eventuell avgång snabbt kan kompenseras. Huruvida antagning skall ske föreslås dock komma att avgöras år från år av nämnden för konservatorsutbildning (2.15.4).

En dimensionering enligt ovan angivna premisser innebär att en grupp om ca tolv studerande fortlöpande skall finnas vid materialinstitutets grundutbildning för blivande konservatorer.

Den angivna storleken på den årliga antagningen är endast ett rikttal. Som på så många andra områden är det inte möjligt att med någon större säkerhet prognosticera det framtida behovet av yrkesmän. Utvecklingen måste därför noga följas och erforderliga justeringar av antagningens storlek kontinuerligt göras. Med den uppläggning av utbildningen som vi föreslår kommer detta inte att möta några större svårigheter av organisatorisk art.

I detta sammanhang bör även påpekas att den nära kontakt mellan museiväsendet och konservatorsutbildningen som vi förutsätter bl. a. för att tillförsäkra de studerande en fullgod praktik (se 2.9.5) även synes komma att leda till en successiv avvägning mellan utbildningens dimensionering och tillgång på arbete.

Ovan har inte beaktats önskvärdheten av att vissa redan yrkesverksamma konservatorer kompletterar sin utbildning. Denna komplettering förutsätts emellertid i första hand komma att ske på vidareutbildningsnivå eftersom en bristande teoretisk/formell grundutbildning i det övervägande antalet fall kan antas kompenseras genom i praktisk yrkesverksamhet vunna erfarenheter.

Inte heller har beaktats att studerande vid andra avdelningar av konsthögskolan eller studerande vid andra utbildningsinstitutio-

ner, exempelvis universitet, bör beredas tillfälle att följa vissa kurser (se 2.9.2 och 2.14). Vi förutsätter att sådana studerande utan större svårigheter kan beredas plats då antalet kan antas bli relativt litet och deltagandet kommer att koncentreras till vissa kurser.

2.7.3. Vidareutbildning

Vid övervägandena om den framtida personalstyrkan vid institutet har med ledning av erfarenheterna från den nuvarande verksamheten antagits, att ca 100 lärartimmar är tillräckliga för vidareutbildningens behov. Detta skulle medge ett antal platser upp till 20 årligen för konservatorer som genomgår vidareutbildning. Det är möjligt att behovet visar sig bli större.

2.8 *Vissa organisatoriska frågor*

Som framgår av det följande anser vi, att materialinstitutets verksamhet i framtiden i huvudsak skall omfatta samma uppgifter som nu men att de skall utökas. Förslagen gäller således undervisning i materialkunskap för studerande vid andra avdelningar inom konsthögskolan, konservatorsutbildning, rådgivningsverksamhet i materialtekniska och andra frågor samt utvecklingsarbete.

Den föreslagna utvidgningen av materialinstitutets verksamhet är inte av den omfattningen att den motiverar att institutet organiseras som en helt självständig enhet.

Vi har funnit det lämpligt att materialinstitutet även i fortsättningen har organisatorisk anknytning till konsthögskolan. Denna anknytning är naturlig på grund av det rådande sambandet mellan institutet och den konstnärsutbildning som bedrivs vid högskolan. Det organisatoriska sambandet underlättar för de studerande som utbildar sig till fritt skapande konstnärer att inhämta kunskaper om materialproblem o. d. Omvänt ges möjligheter för de studerande vid materialinstitutet att komma i kontakt med den fritt skapande konstens problem. Det är över huvud av värde att konservatorsutbildningen

sker vid en institution vars huvudsakliga uppgift är att ge undervisning. Därigenom inpassas de konservatorsstuderande i en miljö med förtrogenhet med och förståelse för utbildningsfrågor och har en för undervisning lämpad organisation.

Vi vill också uppmärksamma en speciell aspekt avseende förhållandet mellan den rent konstnärliga utbildningen vid konsthögskolan samt konservatorsutbildningen, nämligen möjligheten att till konservatorsutbildningen rekrytera personer med utpräglat konstnärlig begåvning.

I fråga om materialinstitutets inre organisation har förslagen utformats i nära anslutning till de förslag som vi lagt fram i vårt huvudbetänkande (SOU 1970:66). Materialinstitutet har passats in i den organisationsmodell som där presenterats för den framtida verksamheten vid konsthögskolan i Stockholm.

2.9 *Konservatorsutbildningen vid materialinstitutet*

2.9.1 Utbildningens uppläggning

Konservatorsutbildningen vid materialinstitutet skall läggas upp efter samma riktlinjer som den övriga utbildningen vid konsthögskolan enligt vårt tidigare förslag. Det innebär att undervisningen byggs upp genom ett system av kurser. Dessa kurser skall dock till skillnad mot vad som är fallet vid de i tidigare betänkande berörda avdelningarna vid konsthögskolan poängsättas och de studerande skall varje läsår genomgå undervisning motsvarande 40 poäng. En annan skillnad är att praktik utanför skolan regelmässigt skall ingå i utbildningen. Även denna praktik poängsätts och inräknas i den poängsumma som skall uppnås varje läsår.

Vi anser att utbildningen bör vara relativt allmän i den meningen att någon högre grad av specialisering inom konservatorsområdet inte skall ske. Möjligheterna att efter utbildningen få sysselsättning torde i regel vara större om utbildningen är generell. Specialisering förutsätts i förekommande fall ske

under yrkesverksamheten och som formell och informell vidareutbildning. Om särskilda skäl föreligger skall den studerande dock kunna specialisera sig redan under utbildningen. Därvid skall i vissa fall vidareutbildningskurs kunna ingå i grundutbildningen.

Utbildningen skall göra det möjligt att efter genomgången utbildning få anställning inom en vid sektor av konserveringsområdet. De ämnesområden som de studerande måste sätta sig in i är många och relativt omfattande. Den studerande har, som tidigare framhållits, att räkna med att under de första åren av yrkesverksamheten arbeta under en erfaren konservators ledning för att eventuellt efter hand bygga upp en egen specialitet.

Det första året skall huvudsakligen omfatta yrkesträning i form av praktik medan de teoretiska inslagen skall vara större under de båda avslutande åren. Totalt sett skall cirka hälften av utbildningstiden vara praktik. Praktiken skall vara målinriktad, styrd av skolan och förbunden med redovisningsskyldighet från den studerandes sida.

I viss utsträckning skall de kurser som ges vid konsthögskolans övriga avdelningar kunna tillgodoräknas i konservatorsutbildningen. Vidare skall enskilda kurser ingående i konservatorsutbildningen efter beslut i utbildningsnämnden stå öppna för övriga studerande vid konsthögskolan (se 2.13).

Vid materialinstitutet skall också finnas vidareutbildningskurser för redan yrkesverkssamma konservatorer (se 2.9.12).

2.9.2 Studerandekategorier

De studerande vid konservatorsutbildningen skall liksom vid konsthögskolan i övrigt delas in i två huvudkategorier, nämligen *ordinarie studerande* och *specialstuderande*.

Ordinarie studerande följer i princip fullt kursprogram under tre år, dvs. genomgår kurser och praktik motsvarande 40 poäng årligen.

Kategorin specialstuderande kan indelas i tre undergrupper. Den första gruppen består av studerande, som genomgår eller just avslutat likvärdig utbildning vid utländska

skolor och som följer fullt kursprogram vid materialinstitutet under kortare tid, högst ett läsår.

Till specialstuderande räknas även de konservatorer, som genomgår vidareutbildning vid institutet.

Till gruppen specialstuderande skall slutligen räknas de, som utan att ha eller avser ha konservering som huvudsaklig verksamhet, och som önskar följa viss kurs eller vissa kurser. Det kan här vara fråga om personer som genom studier vid universitet utbildar sig till andra funktioner inom museiväsendet och som önskar få förtrogenhet med konserveringsverksamhetens problem genom att komplettera utbildningen vid materialinstitutet. Det kan också vara fråga om personer som redan är yrkesverkssamma inom museiväsendet.

2.9.3 Behörighet och antagning

De ordinarie studerande vid konservatorsutbildningen skall i regel ha genomgått två- eller treårig gymnasieskola. Utbildningen är av sådan karaktär att vissa teoretiska förkunskaper fordras.

Det synes inte möjligt att ställa upp några precisa krav på förutbildning. De studerande skall vid antagningen dock i princip ha genomgått konstnärlig förutbildning motsvarande den nivå som enligt vårt tidigare förslag skulle uppnås efter två års studier vid formhögskola.

Undantagsvis synes även annan utbildning än konstnärlig kunna räknas som förutbildning. Sålunda synes i vissa fall yrkesteknisk högskoleutbildning kunna räknas som behörighetsgivande förutbildning, exempelvis för blivande textilkonservatorer. Konstvetenskapliga studier vid universitet skall kunna vara förutbildning.

Att de konservatorsstuderande i princip skall ha åtminstone grundläggande konstnärlig utbildning bakom sig motiveras av att de i sitt kommande yrkesarbete dagligen konfronteras med problem av konstnärlig natur. Det är uppenbart att konservatorsutbildningen har en annan karaktär än den som ges vid

skolor för konstnärlig utbildning. Det är därför inte rimligt att antagningen till konservatorsutbildningen grundas på antaganden om den sökandes självständiga, konstnärliga förmåga. Avgörande bör vara den sökandes möjligheter att med gott utbyte följa konservatorsstudierna och verka som yrkesman. Dessa möjligheter kan dock vid antagnings-tillfället inte bedömas med någon större grad av säkerhet, speciellt som många sökande inte kan förväntas kunna uppvisa tillräckligt väldokumenterade arbetsprov vad gäller konservering.

Bl. a. med hänsyn till de angivna svårigheterna bör de uppställda behörighetskraven för antagning endast vara vägledande. Antagningen bör grundas på en allsidig bedömning av de sökandes kompetens för utbildningen och den yrkesverksamhet den leder till. I denna bedömning bör hänsyn tas till formell utbildning — såväl allmän som konstnärlig — samt yrkeserfarenheter. Man bör dock sträva efter att praktik inte reellt blir ett krav för tillträde till utbildningen. Den nödvändiga praktiken bör i regel förläggas inom ramen för utbildningen.

Sökande med tillräckligt omfattande praktik skall kunna antas oberoende av om de genomgått förutbildning eller inte. I regel kan de redan yrkesverksamma konservatorerna emellertid förväntas söka sig till vidareutbildningen snarare än till grundutbildningen.

Vad som ovan sagts gäller ordinarie studerande och sådana specialstuderande som följer fullt undervisningsprogram. I fråga om specialstuderande som endast följer vissa kurser måste särskilda överväganden göras, eftersom dessa till stor del kommer att utgöras av personer som redan är yrkesverksamma som konservatorer. Antagningen till vidareutbildningen kan förväntas vålla relativt få problem. I princip skall kvalificerade sökande antas i den ordning de anmäler sitt intresse att delta. Eventuell köbildning kan förmodligen elimineras genom att en särskilt eftersökt kurs dubbleras efterföljande termin. Berörda sökande bör underrättas om sin placering i turordningen. Även den grupp av specialstuderande som vill kombinera en

utbildning i huvudsak förlagd till annan högskola eller utbildningsinstitution genom partiellt deltagande i konservatorsutbildningen kan beräknas bli så liten att några svårigheter inte uppstår vid antagningen.

Antagning av ordinarie studerande och specialstuderande med fullt utbildningsprogram skall normalt ske en gång per år i samband med antagningen till konsthögskolans övriga avdelningar. Denna antagning skall handhas av nämnden för konservatorsutbildning (2.15.4).

Antagning av specialstuderande, som endast önskar delta i vissa kurser, skall handhas av föreståndaren för materialinstitutet tillsammans med utbildningsnämnden. Det skall vara möjligt för utbildningsnämnden att delegera denna uppgift till föreståndaren.

2.9.4 Kurssystem

Den pedagogiska verksamheten vid institutet föreslås bedrivas i form av kurser i olika ämnen. Till skillnad från vad som skall gälla för konsthögskolans övriga avdelningar skall kurserna poängsättas enligt det mönster som gäller vid universiteten. Ordinarie studerande skall varje läsår delta i kurser som tillsammans uppgår till 40 poäng, varvid en veckas studier i princip tillgodoräknas som en poäng.

I konservatorsutbildningen skall vidare tillämpas en systematisk uppdelning av studiestoffet i ämnen. Detta skall ske genom att olika kurser får ett klart definierat utbildningsmål. Vissa kurser skall återkomma tämligen regelbundet, medan andra kan vara engångskurser som tar upp specialproblem som är aktuella under en viss termin, t. ex. i anknytning till utvecklingsarbetet vid institutet eller till någon pågående utställning. Den praktik utanför institutet som obligatoriskt skall ingå i konservatorsutbildningen inräknas i kurssystemet. En veckas praktik med normal arbetsdag skall i princip ge en poäng.

Den studerande tillgodoräknas poängen efter fullgjord kurs och eventuell tentamen. Fullgjorda kurser registreras efter hand i

studiebook på samma sätt som i tentamens-
bok vid universiteten.

Kurs- och poängsystemet gör det också
möjligt för de konservatorsstuderande att
låta kurser utanför institutet ingå i utbild-
ningen. Även vidareutbildningskurser vid in-
stitutet skall kunna ingå i grundutbildningen.
Huruvida kurs utanför institutets eget grund-
utbildningsprogram skall kunna tillgodoräk-
nas i utbildningen avgörs av utbildnings-
nämnden efter samråd med nämnden för
konservatorsutbildning.

Även utbyte av studerande i motsatt
riktning bör kunna förekomma, exempelvis
genom att studerande vid konstvetenskaplig
institution vid universitet kan låta kurs vid
materialinstitutet ingå i akademisk grundexa-
men vid universitet. Frågan om vilka av
materialinstitutets kurser som kan ingå i
sådan examen synes lämpligen böra avgöras
av universitets- och högskoleämbetet.

Kursprogram utarbetas av utbildnings-
nämnden och nämnden för konservatorsut-
bildning i samråd med institutets lärare och
studerande. Kursprogram fastställs av utbild-
ningsnämnden. Som framgår av 2.9.6 skall
kursprogram föreligga före varje termin så
att de studerande kan anmäla sig till kurser i
så god tid att institutet kan vidtala eventuel-
la gästlärare och i övrigt planera verksamhe-
ten.

Beroende på karaktären hos resp. kurs står
den öppen för samtliga studerande vid
högskolan eller endast för ordinarie och/eller
specialstuderande vid konservatorsutbild-
ningen. Någon årskursindelning skall inte
göras, även om man i vissa fall måste
förutsätta särskilda förkunskaper eller att
deltagarna tidigare genomgått någon annan
kurs. I princip skall ändå studerande som
antagits vid olika tillfällen kunna följa
samma undervisning samtidigt.

2.9.5 Praktik

Det är nödvändigt att ett stort mått av
praktisk yrkesträning ingår i konservatorsut-
bildningen. Praktiken skall uppgå till ca
hälften av den totala utbildningstiden för

grundutbildningen. Under utbildningens
första år skall praktiken i regel motsvara 30
poäng och under det andra och tredje året
vardera 15 poäng. Det innebär att den
övervägande delen av det första utbildnings-
året ägnas åt praktik. Det är önskvärt att
varje studerande fullgör praktik vid olika
institutioner.

Praktiken förläggs till museer, bibliotek
och arkiv. Det är värdefullt och i vissa fall
nödvändigt att praktikutbildningen sker i
närheten av institutet. Den skall därför i
regel fullgöras vid institutioner i Stockholm.

Under praktiktiden bör normal tjänstgör-
ingstid och krav som i övrigt gäller för
anställda vid resp. institution tillämpas.

Den studerande skall under praktiktiden
ha samma studiesociala förmåner som under
de perioder då studierna är förlagda till
materialinstitutet.

Praktiken skall vara förenad med rapport-
skyldighet från den studerandes sida. Rap-
porten skall vara en kortfattad beskrivning
av de arbetsuppgifter som praktikanten haft
och även innehålla en analys av de yrkestek-
niska problem som han därvid kommit i
kontakt med.

Praktiken skall vara målinriktad och an-
passad till utbildningen i övrigt. Den måste
anordnas så att den utgör en faktisk utbild-
ning och skall i varje enskilt fall planeras i
samråd mellan praktikanten, institutet och
den praktikgivande institutionen.

Föreståndaren för materialinstitutet skall
ha det övergripande ansvaret för att praktik-
tiden verkligen kommer den studerande till
godo som ett led i utbildningen. Det
närmaste ansvaret för att praktiken blir
pedagogiskt meningsfull skall en för varje
praktikant utsedd handledare vid praktik-
institutionen ha. Varje år skall institutet ge
en kurs för praktikhandledare och i andra
former instruera handledarna, samordna de-
ras insatser och ta tillvara deras erfarenheter.
För handledningen skall praktikinstitutionen
uppbära särskild ersättning från konsthög-
skolan.

Den form av praktik som föreslås förutsät-
ter även annat samarbete mellan material-

institutet och de praktikgivande institutionerna. Genom den nära anknytningen mellan praktik och övrig utbildning bör de museer och andra arbetsplatser som tar emot praktikanter ha inflytande över utbildningen i dess helhet. Därmed vinnns också att deras sakkunskap fortlöpande tas till vara. Inte minst viktigt är att utbildningens dimensionering kan anpassas efter det aktuella läget på arbetsmarknaden för olika konservatorsområden. Med hänsyn till vad som ovan anförts föreslår vi att praktikinstitutionerna även i fortsättningen representeras i nämnden för konservatorsutbildning (2.15.4).

Vi förutsätter att ett tiotal praktikplatser varje år kan ställas till förfogande i Stockholm enligt nedanstående uppställning. Som ovan framhållits bör varje studerande förläggas praktik till olika institutioner. Därmed kommer sannolikt flertalet praktikplatser att tas upp någon del av året.

Antal praktikanter	Institution	Inriktning
1	Kungl. biblioteket	Papper, bokband
2	Nationalmuseet	Teckningar och grafik, måleri, skulptur
3	Livrustkammaren	Metall (1), textil (2)
2	Nordiska museet	Möbler m. m. (1), textil (1)
1	Riksarkivet	Papper, sigill
1	Statens sjöhistoriska museum (Wasavarvet)	Trä
2	Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (tekniska institutionen)	Textil (1), arkeologiskt fyndmaterial, polykrom skulptur, kyrkoinredningar (1).

S:a 12

2.9.6 Studieplanering och studierådgivning

Institutets kursprogram inför en termin bör föreligga färdigt och tillgängligt redan föregående termin. Det bör ingående beskriva kursernas mål och utformning. Den studerande skall i god tid före varje termins början anmäla vilka kurser han ämnar följa vid

konsthögskolan eller annan utbildningsanstalt. Denna studieplan för terminen bör den studerande fastställa i samråd med institutets föreståndare. Institutet måste inom ramen för beslutade kurser ges frihet att på egen hand avgöra vilka studiebesök och studieresor som skall anordnas under ett läsår.

Förutom studierådgivning till de studerande vid institutet bör anordnas studieuppllysning för studerande som ännu inte tagits in vid konservatorsutbildningen, men som överväger att söka sig dit. För att täcka behovet av sådan information bör förutom muntliga upplysningar och studierådgivning även informationsblad utarbetas och distribueras.

2.9.7 Läsår. Antal undervisningstimmar. Schemaläggningsprinciper

Läsåret vid materialinstitutet skall omfatta 270 dagar och indelas i två terminer. Praktik skall dock kunna förläggas utanför läsåret om handledning då kan erhållas vid praktikinstitution. En propedeutisk kurs i kemi förläggs omedelbart före höstterminens början.

Vi har räknat med att grundutbildningen vid institutet för materialkunskap för konservatorernas del under det första året skall ha mindre omfattning än under de båda följande åren. Under det första året skall den teoretiska undervisningen omfatta ca 200 timmar. Därtill kommer en propedeutisk kurs i kemi omfattande 20 timmar för de studerande, som inte har tillräckliga förkunskaper i detta ämne. Under de två följande läsåren skall den teoretiska undervisningen uppgå till ca 500 timmar. Denna undervisning bör om möjligt koncentreras till sammanhängande perioder vid institutet. Särskilt under första årskursen bör emellertid vissa dagar av praktiktiden delvis kunna upptas av kurser vid institutet för att den nödvändiga kontakten med institutet skall kunna hållas även under detta av praktik dominerade första år. För vissa ämnen torde regelbundet återkommande föreläsningar en à två gånger

i veckan under hela läsåret vara att föredra. För undervisning i projekt är en spridning av undervisningen fördelaktig.

Undervisningen inom grundutbildningen bör förläggas till normal arbetstid. Om deltagarsammansättningen gör det önskvärt bör vidareutbildningskurser kunna förläggas till kvällstid.

Studierna inom grundutbildningen förutsätts komma att bedrivas på heltid. Eftersom litteraturstudierna och andra självständiga studieuppgifter faller utanför den angivna ramen av undervisningstimmar är det sannolikt att de studerandes arbete blir betydligt mer omfattande än vad antalet undervisningstimmar anger. Förhållandena bör alltså kunna bli jämförbara med vad som gäller för exempelvis studier vid universitet.

2.9.8 Ämnen och timplan. Undervisningsformer

Stommen i den teoretiska undervisningen skall utgöras av ett naturvetenskapligt och ett kulturhistoriskt inriktat block. Vartdera blocket delas in i tre ämnen. Varje läsår ges endast undervisning i ett av de i resp. block ingående ämnen; varje ämne återkommer vart tredje år. Därigenom kommer samtliga studerande på grundutbildningen att under studietiden kunna följa kursen i vart och ett av dessa ämnen.

Undervisning skall även förekomma i andra ämnen än dem, som ingår i blocken.

I det naturvetenskapliga blocket ingår ämnena *fysik*, *kemi* och *mikrobiologi*.

Det kulturhistoriska blocket består av *måleri- och skulpturhistoria*, *arkitektur- och miljöhistoria* och *konsthantverkets historia*. Gränsdragningen mellan dessa efter föremåls-kategorier bestämda ämnen måste anpassas efter tillgången på lärarkrafter och läromedel och är endast grovt skisserad. Undervisningen anknyts till samlande, konst- och kulturminnesvård och närliggande förvaltningsuppgifter.

Undervisningen inom vartdera blocket föreslås omfatta 100 timmar årligen, spridda över 25 veckor.

Utöver dessa båda löpande system av kurser inom de angivna blocken föreslås ett kurssystem med mer koncentrerad undervisning. Dessa kurser riktar sig till dem, som redan genomfört det första årets studier. Bland dessa kurser skall (*speciell och tillämpad*) *materialkunskap* ingå. Härvid genomgås framför allt målarkonstens tekniska förutsättningar, dvs. målarkonstens material och tekniker, principer för materialval i olika sammanhang, vanliga tekniska svårigheter, tavelmåleriets stomme, underlagsmaterial och bildmontering, val av ytskyddsmedel och baksidesskydd m. m.

Bland dessa ämnen kan också ingå *teknologihistoria* (pigmenthistoria, pappershistoria, fasadputsens historia och geografiska utbredning, konserveringshistoria, förgyllningens utveckling i bildkonst och konsthantverk etc.), *lagstiftnings- och författningskunskap*, *administrativ teknik* (innefattande bl. a. redovisningsteknik och föredragning av enstaka problem och hela problemkomplex), *dokumentationsteknik*, *museiteknik* och *skyddsfrågor i samband med olika typer av konserveringsarbeten*.

Nyssnämnda kurser kan vara av olika omfattning. Vi har räknat med att de varje läsår tillsammans kommer att uppgå till 100 timmar och att de följs av de studerande i årskurserna II och III.

Vissa universitetskurser, exempelvis i de s. k. museiämnena, skall efter beslut i utbildningsnämnden också kunna ingå i kursuppsättningen. Det gäller även vissa kurser vid konsthögskolans övriga avdelningar, exempelvis bronsgjutning, muralmåleri och olika grafiska tekniker. Därigenom uppnås viss frihet för de enskilda studerandena i fråga om val av kurser.

Undervisningen skall emellertid inte utformas enbart som ett teoretiskt komplement till en annars praktiskt inriktad verkstadsutbildning. Problemanalys kan tas upp med en teoretisk översikt som inledning, men måste förankras i en experimentell verksamhet. Möjligheten att kombinera en fortlöpande utvecklings- och uppdragsverksamhet vid institutet med genomförandet av *projekt* som

tas upp inom undervisningen på olika nivåer skall tillvaratas. Projektet, som skall ta upp en sammanhållen arbetsuppgift, skall rikta sig till dem som studerar andra och tredje läsåret och omfattar för varje studerande 200 timmar under vart och ett av dessa läsår.

Under en och samma termin bör kurserna och projekten om möjligt samordnas så att kursernas teoretiska stoff ger underlag för projekten. En sådan samordning underlättas om för varje läsår ett speciellt tema, konserverings- eller ämnesområde tas upp och följs vid konservatorsutbildningen. Institutets uppdragsverksamhet ger också goda möjligheter här till. En del av kurserna bör kunna förläggas till institutioner utanför konsthögskolan.

Med tanke på att konservatorsutbildningen kommer att omfatta ett relativt ringa antal studerande och att studievägarna huvudsakligen kommer att utformas individuellt har det inte ansetts motiverat att upprätta förslag till normalstudievägar utöver de båda grundkurssystemen i naturvetenskapliga och kulturhistoriska ämnen.

Sammanfattningsvis kan undervisningsstrukturen på grundutbildningsnivån anges på följande sätt:

	Antal undervisnings-timmar
För årskurserna I, II och III	
1 fempoängskurs i naturvetenskapligt block	100
1 fempoängskurs i kulturhistoriskt block	100
För årskurserna II och III	
4 fempoängsprojekt (inkl. seminarier, studiebesök och studieresor)	400
Övriga kurser, tillsammans omfattande 5 poäng	100
	700

Därtill kommer den propedeutiska kursen i kemi om 20 timmar som förläggs före varje läsårs början för de studerande som saknar tillräckliga förkunskaper i kemi.

Utbildningsgången för en enskild studerande skulle därmed normalt komma att bli

så här. I vissa fall tillkommer den propedeutiska kursen i kemi.

	Poäng	Antal undervisnings-timmar
Årskurs I		
Kurs i naturvetenskapligt block	5	100
Kurs i kulturhistoriskt block	5	100
Praktik	30	
Årskurs II och årskurs III		
Kurs i naturvetenskapligt block	5	100
Kurs i kulturhistoriskt block	5	100
2 projekt	10	200
Övriga kurser	5	100
Praktik	15	

Vi har i huvudbetänkandet framlagt förslag om vilka undervisningsformer som skall tillämpas vid konsthögskolan. Vi räknar med att dessa undervisningsformer även skall tillämpas vid materialinstitutet. Viss undervisning inom konservatorsutbildningen bör dock ske i form av *laborationer*. Vi vill betona betydelsen av att *studiebesök* och *studieresor* företas.

Konservatorsutbildningen kommer att ha ett så begränsat studerandeunderlag att all undervisning kan ske i smågrupper. I den undervisning som är gemensam för samtliga årsklasser kommer ca tolv ordinarie studerande att delta. I den som är gemensam för andra och tredje årskurserna blir motsvarande deltagarantal åtta, utom i projekten där vi föreslår att deltagarantalet hålls kring fyra.

Specialstuderande förutsätts kunna beredas plats i undervisningen, även om det ökar antalet studerande i undervisningsgrupperna.

Inom vidareutbildningen kommer den övervägande delen av undervisningen sannolikt att utgöras av seminarier, gruppundervisning och föreläsningar.

2.9.9 Tentamina och betyg

Tentamina i muntlig eller skriftlig form skall ske i de ämnen där kunskapskontroll är meningsfull och kan göras med tillfreds-

ställande grad av objektivitet. Som tidigare anförts skall de studerande lämna rapport avseende arbetet under praktikperioderna.

I de fall tentamina förekommer skall prestationen bedömas som godkänd eller icke godkänd.

Då tentamen godkänts skall kurs förenad med tentamen anses vara fullgjord och poäng tillgodoräknas den studerande. Motsvarande gäller sedan rapport från praktikperiod lämnats.

2.9.10 Examen

Formell behörighet att bedriva yrkesmässig verksamhet som konservator inom det konstvårdande området kan knappast bindas till den kunskaps- och färdighetskontroll som institutet kan utöva. De särskilda fordringar som ställs upp för behörighet att inneha viss tjänst eller vissa grupper av tjänster bör ställas upp av berörda myndigheter eller motsvarande. Sådan behörighet skulle exempelvis för högre tjänster kunna omfatta utbildning vid institutet plus ett antal års yrkesverksamhet inom ett visst område. Vidare uppställer givetvis konservatorernas fackliga organisation själva de villkor som skall gälla för inträde i organisationen.

Vad som ovan anförts utgör inte något hinder för att studierna skall kunna leda till konservatorsexamen. En avlagd examen innebär inte något bevis på att man är fullärd. Det är tvärtom fullt normalt att en yrkesman under de första åren efter sin examen arbetar under mer erfarna kollegers ledning och att mer ansvarsfulla uppgifter följer först efter flera års yrkeserfarenhet.

Den grundutbildning vi föreslår bör berättiga till titeln konservator och fullgjord utbildning omfattande 120 poäng skall kunna utväxlas i en konservatorsexamen. Examenhandlingen skall utfärdas av konsthögskolan och skall ange under vilka år utbildningen genomförts, innehålla uppgifter om vilka kurser och vilken praktik som fullgjorts i utbildningen och deras poängvärde.

2.9.11 Närvarokrav

Närvaroskyldighet vid undervisningen skall föreligga och sådan närvaro skall vara en förutsättning för tillgodoräknande av poäng.

Intyg som skall ligga till grund för utfärdande av studentintyg för erhållande av statliga studiemedel skall utfärdas av institutets föreståndare eller praktikhandledaren.

2.9.12 Vidareutbildning av konservatorer

Då det gäller vidareutbildning av konservatorer faller det sig naturligt att bygga vidare på den vidareutbildning som redan nu bedrivs vid materialinstitutet. Vidareutbildningen skall liksom nu ges i form av särskilda kurser, skiftande från år till år. Som redan framgått (2.2.4) har vidareutbildning för konservatorer sedan några år bedrivits i seminarieform med sammanträden omväxlande i småre grupper och i större grupper utan speciell begränsning av antalet. Även kurser inom mer konstnärligt inriktade ämnesområden knutna till andra avdelningar av konsthögskolan skall kunna komma i fråga för vidareutbildning av konservatorer.

Vidareutbildningskurserna bör anpassas till olika institutioners behov av kompletterande utbildning av den egna personalen. Kursutbudet bör därför göras upp av nämnden för konservatorsutbildning (2.15.4) där museer är representerade. Kursutbudet bör utformas efter samråd med olika förvaltningsmyndigheter och fackliga representanter för konservatorskåren.

För vidareutbildningen är det också av betydelse att det internordiska samarbetet utvecklas. Vi har framfört våra synpunkter på det nordiska samarbetet i 2.5.1.

2.9.13 Studiemedel

De studerande vid grundutbildningen skall ha rätt till statliga studiemedel enligt de regler som gäller annan högre utbildning. Rätt till studiemedel skall finnas såväl för de teoretiska studierna vid institutet som för

praktikperioderna. Även för deltagare i vidareutbildningen skall de regler som gäller i övrigt tillämpas.

2.10 Undervisning i materialkunskap m. m. vid materialinstitutet för studerande vid konsthögskolans övriga avdelningar

2.10.1 Inledning

Undervisning i materialkunskap för framför allt måleristuderande bör även i fortsättningen vara en av materialinstitutets uppgifter. Tekniskt kunnande och en riktig användning av materialen kan vara en förstärkning av det konstnärliga uttrycket, men då måste också färdigheten uppövas under tillräcklig tid i en ateljé- eller verkstadsmiljö där hantverk och handaskicklighet uppövas. Vidare är det av stort värde att material och tekniker som inte längre är i allmänt bruk hålls vid liv. De kan komma att aktualiseras igen och det bör då finnas tillräcklig dokumentation för att de skall kunna användas. Även för konserveringsverksamhetens behov är det nödvändigt att äldre konstnärsmaterial och tekniker studeras.

Den enskilde studeranden skall själv i samråd med sin avdelningsföreståndare (mot svarande) avgöra när och på vilket sätt han skall följa undervisningen i materialkunskap.

2.10.2 Innehåll och omfattning

Den framtida undervisningen i materialkunskap skall ha ungefär samma inriktning som den nuvarande. Vissa kompletteringar i förhållande till nuvarande undervisning skall göras och större utrymme skall ges åt praktiska övningar. Undervisningen skall ges i form av specialkurser och skall kunna passas in i den enskildes studieprogram på samma sätt som övrig undervisning för de studerande vid konsthögskolan. Det synes lämpligt att undervisningen i framtiden delas upp i två skilda kurser; en avseende *stafflimåleri* och en avseende *monumentalt måleri*.

Den förstnämnda kursen kan förslagsvis innehålla en genomgång av stafflimåleriets

tekniker och material, delvis mot en kulturhistorisk bakgrund. Kursen för monumentalt måleri kan på motsvarande sätt innehålla en genomgång av måleriets monumentala tekniker. Den kan förläggas till miljöavdelningen för att den utrustning som finns i nuvarande monumentalskolans verkstäder skall kunna tas till vara i undervisningen. Denna kurs skall huvudsakligen handhas av lärare vid miljöavdelningen.

De nämnda kurserna bör för de studerande omfatta vardera tio timmar orienterande undervisning i form av föreläsningar plus 50 timmar praktiska försök. För den praktiska yrkesträningen krävs härutöver handledning individuellt eller i grupper om två-tre elever. Vi har för denna handledning beräknat 200 lärartimmar per läsår.

Undervisningen i *yrkeshygien* skall fortsätta, särskilt med tanke på den alltmer varierande användningen av konstharter och organiska lösningsmedel för konstnärsbruk, vidare att användningen av maskinell utrustning blir allt vanligare och därigenom ständigt nya typer av skaderisker tillkommer. Dessa kurser bör återkomma varje år, men kan ges en varierande uppläggning för olika yrkes- och materialområden. Kurserna bör även i fortsättningen vara obligatoriska. De skall ske i form av föreläsningar och individuell handledning. Årligen skall undervisningen omfatta 20 timmar.

Utöver de redan berörda kurserna bör liksom nu anordnas kortare kurser i *speciella ämnen* såsom fotografering, bildmontering och konstvård. Dessa kurser synes inte behöva återkomma med samma regelbundenhet som de ovan berörda utan bör väljas utifrån de aktuella önskemålen från de studerandes sida. Dessa korta kurser synes i flertalet fall lämpligen kunna förläggas till andra avdelningar inom konsthögskolan där nödvändig utrustning är tillgänglig, men ändå handhas av materialinstitutets lärare. Dessa kurser synes huvudsakligen kunna ges i form av gruppundervisning. Årligen skall undervisningen omfatta 30 timmar.

Även vidareutbildningskurser i materialkunskap för konstnärer skall ges vid institu-

tet. Då den vidareutbildning som nu ges vid konsthögskolan i hög grad redan är inriktad på materialtekniska frågor och detta kan förväntas bli fallet även i fortsättningen synes den vidareutbildning, som direkt skall handhas av materialinstitutet inte behöva bli särskilt omfattande. Däremot torde institutets lärare komma att undervisa vid de vidareutbildningskurser som administreras av konsthögskolans andra avdelningar, främst miljöavdelningen. Vi har räknat med att materialinstitutets lärare kommer att engageras i ca 100 timmars undervisning inom vidareutbildningen för konstnärer, antingen i institutets egna kurser eller i kurser administrerade av andra avdelningar.

2.11 Rådgivning och information vid materialinstitutet

Att sörja för att de materialtekniska problemen uppmärksammas och att ge konstnärer över hela landet information rörande bildkonstens tekniska förutsättningar är en angelägen uppgift för institutet. De problem som tagits upp av exempelvis konstnärer vid kontakt med materialinstitutet har emellertid inte alltid kunnat analyseras med samma noggrannhet som konserveringsuppdragen, vilket framstår som otillfredsställande. De många nya materialkombinationer med anknytning till den industriella utvecklingen, som i allt större omfattning finner användning i bildkonsten, har ytterligare accentuerat behovet av en förbättrad rådgivningsservice. Resurserna för rådgivning bör ökas, bl. a. i fråga om publikationsverksamhet som redovisar resultaten av den materialprovning och andra analyser som ligger till grund för rådgivningen.

En ökad publikationsverksamhet är också av värde för att sprida resultaten av institutets utvecklingsarbete och för att främja samarbete med andra institutioner med liknande verksamhet. Ett medel att kanalisera samarbetet – även på ett internationellt plan – är att organisera informationsspridningen i form av tryckta meddelanden som någorlunda regelbundet distribueras med

tillräcklig räckvidd. Försök har gjorts med upprättande av s. k. objekt- och ämneskataloger, dvs. formulering av långsiktiga projekt i anslutning till aktuella problem inom konst- och kulturminnesvården som avses uppföljda av institutet t. ex. genom tekniska undersökningar och analyser, diskussioner i seminarieform i anslutning till vidareutbildning av konservatorer, metodutveckling och studium av principerna för dokumentationsförfarandet. Resultaten av den hittillsvarande verksamheten på detta område har publicerats i form av artiklar i fackpressen, vilket emellertid skett med avsevärd tidsutdräkt i många fall och med begränsade möjligheter att rikta informationen till alla de intressentgrupper som kan tänkas vara intresserade av att ta del av materialet och eventuellt medverka i det fortsatta arbetet.

Publikationsverksamheten bör även avse litteratur som kan användas i undervisningen i materialkunskap och vid konservatorsutbildningen. Det är bland annat önskvärt att den svenska litteraturen rörande måleri berikas. Detta kan inte genomföras som ett kompilat av utländsk materialteknisk litteratur utan bör baseras på institutets egen försöksverksamhet och analyser.

2.12 Utvecklingsarbete vid materialinstitutet

För såväl grundutbildningen och vidareutbildningen av konservatorer som för institutets uppgift att följa utvecklingen av konstnärens material och metoder är institutets eget utvecklingsarbete en oundgänglig förutsättning.

Det torde – även internationellt – gälla att metodiken och de tekniska hjälpmedlen för bestämning av materiell sammansättning och nedbrytningsprocesser i konstföremål ännu är förhållandevis outvecklade. Valet av konserveringsmetoder är fortfarande traditionsbundet också vid de stora europeiska konserveringsateljéerna, och man får ett starkt intryck av att konservatorsyrkets utöware aldrig givits möjligheter att ändra detta förhållande. Därigenom accentueras

institutets behov av större resurser för egen, tekniskt utredande verksamhet och för att kunna fördjupa den vetenskapliga bearbetningen av vissa problemkomplex.

Det finns således behov av en intensifierad analys av historiska material och tekniker. Samtidigt kräver studiet av nya konstnärsmaterial ökad uppmärksamhet, en uppmärksamhet som måste omfatta en rad olika aspekter och som inte kan bindas vid några få etablerade tekniker. Det är angeläget att institutet intensifierar analyserna av konstnärsmaterialen och deras användning. Detta arbete bör genomgående ha såväl teoretisk som praktisk inriktning. För frågor som berör användningen av konstnärsmaterial i olika sammanhang krävs som regel utredning och praktiska prov samt utvärdering av resultaten. De flesta konstnärer saknar egna möjligheter att genomföra sådana prov, och de äldre metoder för provning av exempelvis färgpigments äkthet som anges i handboks-litteraturen, har i dagens läge ingen större aktualitet.

Eftersom analysmetoderna för sådana undersökningar inte är tillräckligt utvecklade och de utredningar som hittills genomförts vid institutet för materialkunskap ännu endast omfattat enstaka typfall, erfordras ett fortsatt tekniskt utredningsarbete under lång tid och med förbättrade resurser.

Institutets utvecklingsarbete och analyser bör i framtiden bedrivas med i stort sett samma inriktning som nu. Uppgifter som bör ägnas ökad uppmärksamhet berör registreringen och provningen av konstnärsmaterial samt praktiska försök med äldre och nyare konstnärliga tekniker. Programmet bör givetvis efter hand kompletteras med de nya uppgifter som kan komma att aktualiseras av utvecklingen inom t. ex. materialområdet. Arbetet förutsätts delvis vara kopplat till en avgiftsbelagd uppdragsverksamhet.

För den närmaste framtiden föreslås utvecklingsarbetet och analyserna i huvudsak omfatta följande.

Material och tekniker.

Upprättande av en materialreferenssamling, metodregistrering och praktiska försök (gamla tekniker rekonstrueras och moderniseras) samt yrkesskyddsfrågor.

Konservering och konstvård (delvis uppdragsverksamhet).

Konserveringsförsök och metodutveckling samt

tekniska undersökningar, analyser och dokumentation.

2.13 Samarbete med konsthögskolans övriga avdelningar

Det nuvarande samarbetet mellan institutet och högskolan i övrigt bör vidareutvecklas. Det bör gälla utbyte av studerande och lärare, gemensam kanslipersonal och visst sambruk av lokaler. Vidare skall institutet ge konsthögskolans övriga avdelningar teknisk service. Här nedan lämnas förslag till organisation av studerande- och lärarutbytet.

Huruvida kurser vid konsthögskolans övriga avdelningar skall stå öppna för de konservatorsstuderande skall i princip avgöras av konsthögskolans utbildningsnämnd efter samråd med nämnden för konservatorsutbildning (2.15.4). Huruvida plats kan beredas blir i de konkreta fall beroende av utrymmet för ytterligare deltagare och den enskilde studerandens speciella förutsättningar. I de flesta fallen då en konservatorsstuderande önskar delta i en kurs vid någon av konsthögskolans övriga avdelningar synes det därför vara tillräckligt att en överenskommelse träffas mellan föreståndaren för materialinstitutet och föreståndaren för den avdelning vid vilken kursen ges. Kursen skall då vara poänggivande för konservatorsexamen. Antalet poäng som genomgången kurs skall berättiga till, avgörs av utbildningsnämnden efter samråd med nämnden för konservatorsutbildning.

De kurser som ingår i konservatorsutbildningen, skall i princip stå öppna för samtliga ordinarie studerande vid konsthögskolan..

Kurserna skall för de studerande vid konsthögskolans avdelningar för fri konst betraktas som specialkurser.

I vårt huvudbetänkande har vi lagt fram förslag som skulle underlätta medverkan av lärare från en avdelning vid konsthögskola att delta i undervisningen vid en annan avdelning. Sådana utbytesmöjligheter bör gälla även materialinstitutet. Det är exempelvis värdefullt att en lärare i måleri eller grafik kan delta i viss undervisning vid materialinstitutet liksom att materialinstitutets lärare kan ge undervisning vid andra avdelningar.

2.14 *Samarbete med andra utbildningsinstitutioner*

Som tidigare sagts skall studerande vid universitet, högskolor och andra utbildningsinstitutioner kunna tas in som specialstuderande vid materialinstitutets kurser för konservatorsstuderande. Detta skall ske i mån av tillgång på plats och de studerandes förutsättningar att följa undervisningen. Antalet studerande som önskar komplettera en utbildning, huvudsakligen förlagd vid annan institution, genom att följa vissa kurser vid institutet kan åtminstone på kort sikt förutsättas bli mycket begränsat. Det är inte desto mindre av stor vikt att möjligheter till sådan kombinationsutbildning öppnas. Särskilt för blivande museimän med en i övrigt humanistiskt orienterad utbildning kan en mer än elementär kännedom om konstvårdens och konserveringens förutsättningar vara värdefull. De studerande som visar intresse för en kombination i vilken kurser från konservatorsutbildningen eller institutets kurser i materialkunskap ingår bör i största möjliga mån tillmötesgåas härvidlag. Kurserna bör kunna inräknas i examen vid universitet och i förekommande fall även andra högskolor. Denna senare fråga kan vi inte närmare beröra, men vi föreslår att berörda myndigheter vid remissbehandlingen av detta betänkande lägger fram sin syn på detta spørsmål.

På motsvarande sätt bör konservatorsstuderande vid institutet kunna följa vissa kurser vid universitet och högskolor och

efter godkänt tentamensprov tillgodoräkna sig samma poäng i konservatorsutbildningen som dessa kurser har i universitetsutbildningen.

2.15 *Materialinstitutets inre organisation*

2.15.1 Inledning

Den framtida högskoleutbildningens organisation är f. n. under övervägande i organisationskommittéerna för högskolereformen. Kommande beslut om konsthögskolans framtida ställning i Stockholms högskoleregion kommer att påverka bl. a. formerna för lärar- och studerandeinflytandet och andra frågor som berör konsthögskolans inre organisation. Vi anser oss därför inte böra lämna något detaljerat förslag rörande materialinstitutets inre organisation eller formerna för institutets anknytning till konsthögskolan i övrigt.

Emellertid förutsätter vi att konsthögskolan kommer att vara organiserad i avdelningar med olika verksamhetsinriktningar. Materialinstitutet bör vara en sådan avdelning, jämställd med de övriga. Den omedelbara ledningen av institutets arbete bör ankomma på en föreståndare med professors ställning.

I huvudbetänkandet föreslog vi att en utbildningsnämnd med studerande- och lärarrepresentanter skall vara konsthögskolans högsta beslutande organ i undervisningsfrågor. Nämnden skulle också bl. a. ha uppgifter i samband med vissa tjänstetillsättningar. I den nya högskoleorganisationen torde utbildningsnämnderna få en något annan funktion och sammansättning än vad vi utgick från. Då den närmare utformningen av de framtida utbildningsnämnderna ännu inte är helt klar har vi emellertid valt att tillämpa vårt tidigare förslag rörande utbildningsnämnd även på materialinstitutet. En översyn av förslaget bör göras i senare sammanhang med hänsyn till den terminologi, funktionsbestämning och sammansättning som i framtiden kommer att gälla motsvarande organ inom högskoleväsendet i stort.

Vad som nyss anförts om utbildnings-

nämnden äger också tillämpning på nämnden för konservatorsutbildning, ett organ som i viss mån påminner om de linjenämnder som skall ingå i den nya högskoleorganisationen. Eventuellt kan det visa sig lämpligt att sammanföra de av oss föreslagna uppgifterna för utbildningsnämnden respektive nämnden för konservatorsutbildning till ett organ. Det kan också bli aktuellt att överväga att någon eller några uppgifter bryts ut och förs till ett särskilt organ; det gäller t. ex. antagningen av de studerande.

Det finns vidare anledning att framhålla att vi heller inte närmare gått in på personalfrågorna utan nöjt oss med att peka på vissa tjänster som bör knytas till materialinstitutet om vårt förslag till verksamhet där skall kunna genomföras.

2.15.2 Personal

Professor

Professorn skall som föreståndare leda verksamheten vid materialinstitutet på grundval bl. a. av de beslut som fattas av utbildningsnämnden. Han skall svara för planering och samordning av arbetet inom avdelningen.

Professorn skall leda och bedriva utvecklingsarbete inom materialkunskapens och konstvårdens områden. Han skall även handha undervisning i materialkunskap och medverka i undervisningen av konservatorer. I den mån det inte finns lämpliga läroböcker och kompendier inom ämnesområdet skall han söka bidra till utarbetandet av sådana. Han skall också ansvara för att resultat av institutets utvecklingsarbete publiceras.

Benämningen på tjänsten skall vara professor i materialkunskap och konstvård. Meritering för förordnande som professor i materialkunskap och konstvård skall ske genom forskning och utvecklingsarbete inom området.

Professuren skall inte vara tidsbegränsad. Tjänsten skall tillsättas av regeringen efter ansökan eller efter kallelse. I det förra fallet skall ett sakkunnigförfarande tillämpas.

Assistent

Materialinstitutet bör förfoga över en assistenttjänst. Eftersom den nuvarande assistenttjänsten vid institutet tas i anspråk för uppgifter vid monumentalskolan bör en ny tjänst inrättas vid institutet och den tidigare tjänsten även formellt överföras till monumentalskolan och vidareutbildningen av konstnärer.

Assistentens uppgifter skall främst gälla utbildningen av konservatorer och avse såväl undervisning som administration i samband därmed.

Tillfällig lärarpersonal

Materialinstitutet bör förfoga över ett särskilt anslag för arvodering av tillfällig lärarpersonal och expertis. Denna personal kan exempelvis rekryteras från den yrkesverksamma konservatorskåren. Det är nödvändigt att sådana specialister kan medverka i undervisning och utvecklingsarbete med tanke på att institutet inte med specialistkunskap kan täcka alla de områden verksamheten skall omfatta.

Konservator

För materialinstitutets utvecklingsarbete krävs en fast anställd konservator.

Konservatorn skall även medverka i undervisningen, t. ex. i projekten.

Biträdande konservator

I materialinstitutets framtida uppgifter skall bl. a. ingå upprättande av materialreferenssamling, metodregistrering, utarbetande av rapporter och annan dokumentation. Dessa arbetsuppgifter kan inte medhinnas av konservatorn varför vi föreslår att även en tjänst som biträdande konservator inrättas. Innehavaren av tjänsten skall även assistera i undervisningen, särskilt i vidareutbildningskurserna för konservatorer.

Kansli- och vaktmästarpersonal

Kansli- och vaktmästarpersonal skall även fortsättningsvis delas med andra avdelningar. Vi har dock räknat med att en tjänst som kansliskrivare behöver inrättas för att täcka institutets behov av skrivarbete och liknande uppgifter.

2.15.3 Utbildningsnämnd

I vårt huvudbetänkande föreslog vi inrättandet av en utbildningsnämnd vid konsthögskolan. Om utbildningsnämndens funktioner och sammansättning anförde vi följande (SOU 1970: 66, s. 126).

Utbildningsnämnden utgör enligt de sakkunnigas förslag skolans högsta beslutande organ i undervisningsfrågor. Nämnden har emellertid därutöver åtskilliga andra viktiga uppgifter. Nämndens främsta uppgifter är:

- att upprätta och tillhandahålla studiehandbok med planer över studiegången (kursprogram, schema) samt anvisningar och andra uppgifter av vikt för studerande och inträdessökande,

- att verka för samordning mellan skolans avdelningar (motsvarande),

- att förbereda och överlämna förslag till styrelsen angående skolans underlag för den årliga anslagsframställningen,

- att avge yttrande över sökande till rektorstjänst, professurer och lektorat,

- att avge förord till styrelsen vid anställande (förordnande) av övriga lärare,

- att initiera och organisera samarbete med andra utbildningsinstitutioner och med institut för forsknings- och utvecklingsarbete m. m.,

- att avge förslag till ordningsföreskrifter,

- att avge yttrande i ärende, som för sådant ändamål överlämnats till utbildningsnämnden.

Enligt vårt tidigare förslag skulle utbildningsnämnden bestå av rektor, ordförande, samt minst åtta ledamöter, varav fyra skulle utses av skolans studerande och fyra utses av och bland skolans lärare.

- Utbildningsnämndens speciella uppgifter i

samband med verksamheten vid materialinstitutet föreslås bli följande:

- att fastställa kursprogram, som utarbetas tillsammans med institutets föreståndare och efter hörande av nämnden för konservatorsutbildning.

- att efter samråd med nämnden för konservatorsutbildning avgöra vilka kurser utanför institutets eget grundutbildningsprogram som skall kunna inräknas i konservatorsutbildningen och hur många poäng som skall tillgodoräknas för dessa,

- att bestämma vilka kurser i konservatorsutbildningen som skall vara öppna för övriga studerande vid konsthögskolan,

- att avge yttrande över sökande till tjänster vid materialinstitutet samt

- att tillsammans med föreståndaren för materialinstitutet svara för antagningen av sådana specialstuderande, som endast önskar delta i vissa kurser. Denna uppgift kan delegeras till föreståndaren.

2.15.4 Nämnden för konservatorsutbildning

Uppgifter

Den nuvarande nämnden för konservatorsutbildning (se 2.2.10) föreslås bestå med något förändrade uppgifter och något annorlunda sammansättning. Nämndens huvuduppgifter skall gälla antagningen av studerande och den i utbildningen ingående praktiken. Nämnden skall också vara oförhindrad att till utbildningsnämnden och institutets föreståndare allmänt framföra synpunkter på utbildningen.

Nämnden för konservatorsutbildning skall avgöra vilka år antagning till konservatorsutbildningen skall ske och storleken av antagningen. Den skall därvid även fortlöpande pröva de antagningskriterier som skall tillämpas.

Nämnden skall också handha det direkta urvalsförfarandet. Som tidigare framgått skall antagningar till konservatorsutbildningen ske på en bedömning av de sökandes lämplighet för utbildning till och yrkesverksamhet som konservator.

Bedömningen av de sökande grundas på de sökandes utbildningsbakgrund och eventuella erfarenheter från yrkeslivet. Nämnden måste tillåtas att arbeta utan bundenhet till i förväg fastställda regler som inte kan formuleras så, att de täcker alla de aspekter som kommer att kunna läggas vid de många gånger känsliga avgörandena vid antagningarna. Det kan t. ex. visa sig lämpligt att anordna särskilda antagningsprov och/eller intervjuer.

Nämnden skall ansvara för att lämpliga praktikplatser finns till förfogande för de studerande vid konservatorsutbildningen. Nämnden skall utfärda de närmare anvisningar som skall gälla praktikanter och praktikgivare.

Nämnden skall göra upp kursutbudet för vidareutbildningen efter samråd med olika förvaltningsmyndigheter och fackliga representanter för konservatorskåren.

Vi anser oss inte närmare böra gå in på nämndens arbetsformer. Det ankommer på nämnden själv att finna en lämplig organisation för sitt arbete.

Sammansättning

Nämnden bör ha en bred representation bl. a. för att kunna arbeta effektivt i fråga om praktikplatserna. Var och en av de sju praktikinstitutioner som föreslagits i 2.9.5 skall utse en representant i nämnden. Dessa institutioner är Kungl. biblioteket, nationalmuseet, livrustkammaren, nordiska museet, riksarkivet, sjöhistoriska museet och statens historiska museum. Rektor för konsthögskolan i Stockholm och professorn i materialkunskap och konstvård skall vara självskrivna medlemmar i nämnden. Rektor för konsthögskolan skall vara nämndens ordförande.

De studerande vid konservatorsutbildningen bör vara representerade i nämnden. Studeranderepresentant(er) utses för ett år i taget. Övriga icke självskrivna medlemmar utses för tre år.

Vid bedömningen av ansökningarna till konservatorsutbildningen skall eventuell(a) studeranderepresentant(er) inte medverka.

Vi anser inte att de studerande skall ha inflytande i den direkta antagningssituationen. De studerande skall dock ha rätt att utse representant(er) som är närvarande som observatör(er) vid urval av sökande.

Vid frågor angående antagning av studerande till konservatorsutbildningen skall nämnden kompletteras med två representanter för de yrkesverksamma konservatorerna. En av dessa utses för varje antagningstillfälle av Nordiska konservatorsförbundets svenska sektion.

Vid varje antagningstillfälle skall nämndens sammansättning tillkännages.

Nämndens ledamöter skall uppbara särskilt arvode för sitt arbete i den mån inte detta ingår i deras ordinarie tjänstgöringskyldighet vid skolan.

I fråga om specialstuderande, som endast önskar delta i vissa kurser vid institutet, ansvarar föreståndaren för institutet tillsammans med utbildningsnämnden för antagningen. Det skall vara möjligt för utbildningsnämnden att delegera ansvaret till föreståndaren.

2.16 Lokaler

Materialinstitutets nuvarande lokaler är otillräckliga. Lokalytan på ca 200 m² täcker endast omkring hälften av behovet för den nuvarande verksamheten utan fasta studerande.

Lokalbehovet för den framtida utbildningen är delvis beroende av antalet studerande och de undervisningsformer som skall tillämpas. Det är önskvärt att de studerande skall kunna sysselsättas i praktiskt grupparbete, t. ex. inom ramen för projekten. De bör dessutom ha möjligheter att genomföra enskilda arbeten med utnyttjande av institutets utrustning. Vi har därför förutsatt att de studerande vid konservatorsutbildningen skall förfoga över egna elevateljéer på samma sätt som de studerande vid konsthögskolans övriga avdelningar, i varje fall under det andra och tredje studieåret.

För en utveckling av ämnet materialkunskap för de studerande vid målarskolan är

det nödvändigt att bygga upp en verkstad. Också för denna verksamhet fordras möjligheter att anordna enskilda arbetsplatser där de studerande kan lämna sitt pågående arbete ofullbordat utan att behöva avlägsna allt material efter varje besök. Detta kräver emellertid inte avskilda arbetsrum; sådana arbetsplatser kan inrättas i en verkstad av tillräcklig storlek.

Det är angeläget att lokalmässigt skilja forskningsarbetet från undervisningen bl. a. med tanke på de betydande hälsorisker som är förknippade med analysarbete och experimentell verksamhet.

Materialinstitutets lokalbehov omfattar följande fyra lokaltyper:

- a) laboratorier och ateljéutrymmen för grupparbeten,
- b) enskilda arbetsrum (inkl. kontorsrum),
- c) förråd och beredningsrum samt
- d) seminarierum med referensbibliotek och arkiv.

Det sammanlagda lokalbehovet uppgår enligt vad som framgår nedan till ca 660 m², av vilket ca 350 m² faller på laboratorier och ateljéer, ca 200 m² på enskilda arbetsrum, ca 60 m² på förråd och beredningsrum samt ca 50 m² på seminarierum. Till de angivna ytorna kommer behov av kommunikationsutrymmen, toaletter och personalrum med pentry. Som ett riktmärke för det totala lokalbehovet kan 700 m² tjäna.

Som framhållits ovan kan lokal- och utrustningsfrågorna få en mer definitiv lösning först i samband med att byggnader för konsthögskolan uppförs eller på annat sätt iordningställs på Skeppsholmen. Vad som här anförs kan ses som en översyn av det lokalprogram om 500 m² programyta för materialinstitutet som vi presenterade i huvudbetänkandet med utgångspunkt i den nuvarande verksamheten.

Om de olika lokaltyperna bör följande framhållas.

Laboratorier och ateljéutrymmen

F. n. finns ett laboratorium för fotografiska

undersökningar och ett utrymme med apparatur för bl. a. mikroskopering. Den sammanlagda golvytan är ca 25 m². I framtiden krävs minst 50 m² golvyta för dessa ändamål bl. a. med tanke på att de föremål som undersöks ibland är skrymmande samt att belysningsanordningarna är utrymmeskrävande.

I anslutning till det fotografiska undersökningsrummet bör finnas ett mörkrum av den typ som f. n. är inrett i det förutvarande kemilaboratoriet (15–20 m²). För reprofotografering och därmed sammanhängande arbeten krävs likaledes ett utrymme om 15–20 m² och i anslutning härtill ett mindre mörkrum på ca 10 m².

Materialinstitutets kemilaboratorium lades ned år 1972 på grund av förgiftningsriskerna. Det magasinerade kemilaboratoriet bör nyinredas i lokaler med erforderliga säkerhetsanordningar. Golvytan bör vara ca 30 m².

För instrumentanalyser krävs ett särskilt laboratorium på ca 20 m².

Den nuvarande ateljén för grupparbeten och demonstrationer upptar ca 80 m² och fungerar i huvudsak tillfredsställande. Vissa förråds- och beredningsfunktioner bör dock förläggas till andra lokaler.

För grunderingsarbeten, färggivning och andra arbeten som ger upphov till damm och slipstoft saknas f. n. lokaler. En verkstadslokal för dessa ändamål behövs för utvecklingen av ämnet materialkunskap av tillräcklig storlek för att tillåta såväl grupparbeten som inrättande av arbetsplatser för enskild verksamhet (ca 100 m²).

För sprutnings- och slipningsarbeten krävs särskilda utrymmen (sprutbox), sammanlagt ca 20 m².

För laboratorier och verkstadsutrymmen finns således behov av en lokalyta om ca 350 m².

Enskilda arbetsrum

För personalen krävs fem tjänsterum av vilka ett skall vara tillräckligt stort för att medge sammanträden. Vidare behövs ett arbetsrum

för gästlärare och gästföreläsare. Sammanlagt omfattar ovan angivna behov en golvyta om ca 100 m².

För de studerande har antagits att 8–10 arbetsrum erfordras med en sammanlagd golvyta om ca 100 m².

Förråd och beredningsrum

Materialinstitutets nuvarande lokaler saknar i stort sett ändamålsenliga förrådsutrymmen. Det framtida utrymmesbehovet för sådana kan uppskattas till ca 60 m². En del av dessa utrymmen skall kunna användas för beredning, vägning etc. Ett förrådsutrymme skall tjäna som klimatiseringsrum.

Seminarierum

Lokalbehovet för seminarierum med referensbibliotek och arkiv kan uppskattas till ca 50 m².

2.17 Teknisk specialutrustning och läromedel

I samband med att studerande antas vid konservatorsutbildningens grundutbildning kommer medelsbehovet för teknisk utrustning och förbrukningsmaterial att öka, eftersom instrument och viss apparatur kan behöva dubbleras.

Institutet har fortlöpande utrustats med hjälp av anslagsmedel. Den befintliga utrustningen har i huvudsak anskaffats under de senaste åren. Det bör emellertid framhållas att institutet icke haft möjlighet att skaffa kvalificerade instrument i prisklassen över 15 000 kr och att utrustningen ofta sammanställts av delar och kompletterats med improviserade arrangemang.

För att i någon mån kompensera bortfallet av laboratorieresurser har de kemiska analyserna utförts i kombination med undersökning av materialprover i svepelektronmikroskop. Institutet har vid flera tillfällen sökt medel för ett sådant instrument och har t. o. m. våren 1975 kunnat disponera ett mikroskop vid statens kriminaltekniska labo-

ratorium, som nu emellertid förflyttats till Linköping. Från och med hösten 1975 har materialinstitutets resurser därigenom ytterligare reducerats och en akut bristsituation uppkommit.

Den tekniska specialutrustningen ingår delvis i anskaffandet av läromedel. Kunskaps- och informationsförmedlingen bör i högre grad än vad som hittills varit möjligt ske genom utarbetandet av kompendier, litteraturoversikter och rapporter. Handboks litteraturen på svenska är knapphändig och delvis föråldrad. Det skall därför vara en av institutets uppgifter att utarbeta sådana läromedel. Det kan ske i samverkan med andra institutioner. Det synes lämpligt att ett nordiskt samarbete etableras på detta område.

2.18 Kostnader

Våra kostnadsberäkningar inskränker sig till ett överslag av de kostnadsökningar som är förknippade med förslagen till personalförstärkningar vid materialinstitutet. Kostnader för lokaler och utrustning förutsätts beräknas i annat sammanhang. Som Akademien för de fria konsterna framhållit i sin anslagsframställning för budgetåret 1976/77 synes frågorna om förbättringar av lokaler och utrustning för konsthögskolan bäst kunna lösas genom förhandlingar mellan utbildningsdepartementet, byggnadsstyrelsen och utrustningsnämnden för universitet och högskolor.

I 2.15.2 har föreslagits att föreståndartjänsten vid institutet omvandlas till en professur. Vidare har föreslagits inrättandet av en assistenttjänst, en konservatorstjänst, en tjänst som biträdande konservator och en kansliskrivartjänst. Därtill kommer ökade möjligheter att arvodesanställda lärare och experter.

Tjänsternas lönegradsplacering, med respektive tjänst förenad undervisningsskyldighet m. m., bör bli föremål för förhandlingar i vederbörlig ordning. För att få ett underlag för kostnadsberäkningarna har vi emellertid antagit att de årslöner som anges i tabell 2.3

Tabell 2.2 Erforderligt antal lärartimmar per år vid materialinstitutet

Ändamål	Antal lärartimmar	
KONSERVATORSUTBILDNING		
<i>Grundutbildning</i>		
Propedeutisk kurs i kemi	20	
Naturvetenskapligt block	100	
Kulturhistoriskt block	100	
Projekt	400	
Övriga kurser	100	720
<i>Vidareutbildning</i>	100	820
UNDERVISNING I MATERIALKUNSKAP M. M. FÖR STUDERANDE VID KONSTHÖGSKOLANS ÖVRIGA AVDELNINGAR		
Praktisk handledning	200	
Kurs i staffli-måleriets material och tekniker	60	
Kurs i monumentalsmåleriets material och tekniker	10 ^a	
Kurser i yrkeshygien	20	
Övriga kurser	30	320
VIDAREUTBILDNING I MATERIALKUNSKAP	100	100
Summa		1 240

^a Huvudparten av undervisningen föreslås handhas av lärare vid monumentalskolan (miljöavdelningen).

skall gälla. Vi har vidare förutsatt att professors undervisning per år skall uppgå till ca 200 timmar, assistentens till ca 500 timmar, konservatorns till ca 40 timmar och den biträdande konservatorns till ca 200 timmar. Den fast anställda personalen skulle alltså svara för ca 940 timmars undervisning per år. Kurserna för praktikhandledare är inte inräknade. Det erforderliga antalet undervisningstimmar per år uppgår till ca 1 240 timmar (se tabell 2.2). Ungefär 300 timmar skall alltså täckas av arvodesanställda lärare. Vi har räknat med en kostnad om 250 kr per sådan timme inklusive lönekostnadspålägg, dvs. totalt 75 000 kr. Även för utvecklingsarbetet krävs möjligheter att mot arvode

Tabell 2.3 Kostnader för föreslagen personal vid materialinstitutet. Kronor

Befattning (mot-svarande)	Årslön i 1976 års lönenivå inkl. 33 % lönekostnads-på-lägg	Ökning
1 professor ^a	141 853	+ 34 266
1 assistent ^b	73 177	+ 73 177
1 konservator	92 536	+ 92 536
1 konservators-biträde ^c	78 523	+ 78 523
1 kansliskrivare ^d	60 536	+ 60 536
Tillfällig lärarpersonal, arvoden	75 000	+ 14 000
Tillfällig expertis vid utvecklingsarbetet, arvoden	20 000	+ 20 000
Summa	541 625	+ 373 038

^a Befintlig föreståndartjänst i Lo 16 omvandlas till professur.

^b Befintlig assistenttjänst vid materialinstitutet överförs till vidareutbildningen av konstnärer.

^c Ersätter två befintliga halvtidstjänster för vilka medel anvisas i särskild ordning (se 2.2.8).

^d Gemensam med konsthögskolans övriga avdelningar men med placering vid materialinstitutet.

^e För vidareutbildning av konservatorer utgår enligt regleringsbrev budgetåret 1975/76 högst 61 000 kr i lönekostnader.

anlita expertis utanför institutet för speciella uppgifter. För detta har beräknats en årlig kostnad av 20 000 kr.

Som framgår av tabell 2.3 kan de sammanlagda personalkostnaderna för verksamheten vid materialinstitutet enligt vårt förslag uppskattas till ca 540 000 kr i 1976 års löneläge, vilket skulle medföra en ökning med ca 375 000 kr. I den angivna ökningen ingår emellertid den befintliga assistenttjänsten vid institutet som föreslås bli överförd till vidareutbildningen av konstnärer, vilket innebär att kostnadsökningen för institutets del de facto skulle begränsas till ca 300 000 kr.

Till de kostnadsposter som angetts ovan kommer bl. a. förbrukningsmaterial för utvecklingsarbete och undervisning, ersättning till praktikinstitutioner, publikationer (läromedel och informationsblad) samt kostnader för utbildningsnämnd och nämnden för konservatorsutbildning.

2.19 Förslagens genomförande

Våra förslag till framtida verksamhet vid materialinstitutet har knutits an till den organisationsmodell för konsthögskolan i Stockholm som presenterats i vårt huvudbetänkande. De förslag som nu läggs fram rörande materialinstitutet kan trots detta i princip genomföras innan en omläggning av verksamheten vid konsthögskolan i sin helhet skett. Om erforderliga resurser ställs till förfogande torde det vara möjligt att den nu framlagda verksamhetsplanen i sina huvuddrag kan börja tillämpas oberoende av när konsthögskolan i sin helhet får en ny organisation. Det största hindret härför torde vara institutets nuvarande bristfälliga lokalsituation.

Utvidgningen av materialinstitutets verksamhet bör ske successivt. En första antagning till grundutbildningen av konservatorer bör göras inför läsåret 1977/78. I denna omgång bör ca fyra studerande antas. Därefter bör — såvitt nu kan bedömas — nya antagningar av samma storleksordning ske varje år. Även vidareutbildningen av konservatorer enligt förslaget bör inledas läsåret 1977/78.

Statens offentliga utredningar 1976

Kronologisk förteckning

---

1. Arbetsmiljölag. A.
  2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. A.
  3. Rapport i psykosociala frågor. A.
  4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. A.
  5. Säkerhetspolitik och totalförsvaret. Fö.
  6. Deltidsanställdas villkor. Ju.
  7. Deltidsarbete 1974. Ju.
  8. Regionala trafikplaner — länsvisa sammanfattningar. K.
  9. Sexuella övergrepp. Ju.
  10. Skolans ekonomi. U.
  11. Bostadsbeskattning II. Fi.
  12. Företagens uppgiftslämnande. Fi.
  13. Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. Fi.
  14. Kårobligatorium? U.
  15. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. Fö.
  16. Folkhögskolan. U.
  17. Skador i arbetet. A.
  18. Lokala trafikföreskrifter m. m. K.
  19. Den militära underrättelsetjänsten. Fö.
  20. Kultur åt alla. U.
  21. Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. K.
  22. Sveriges export 1975—1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
  23. Produktansvar I. Ersättning för läkemedelskada. Ju.
  24. Internationellt patentsamarbete II. H.
  25. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. H.
  26. Bostadsverket. Samordning—decentralisering. B.
  27. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
  28. Vattenkraft och miljö 3. B.
  29. Verkstadsindustrins arbetsmarknad. I.
  30. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del I. I.
  31. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. I.
  32. Spent nuclear fuel and radioactive waste. I.
  33. Musiken—människan—samhället. U.
  34. Arbetstidsförkortning — när? hur? A.
  35. Dryckesförpackningar och miljö. Jo.
  36. Anonymitet och tvångsmedel. Ju.
  37. Smugglingsbrott och tulltillägg. Fi.
  38. Yrkesinriktad rehabilitering. A.
  39. Hemvist. Fi.
  40. Kommunal utveckling. Fi.
  41. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Bilagor. I.
  42. Långtidsutredningens modellsystem. Bilaga 8 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
  43. Länskort i kollektivtrafiken. K.
  44. Sjöfart och flagg. K.
  45. Kommunernas ekonomi 1960—1972. Fi.
  46. Skolhäsovården. U.
  47. Färre brottmål. Ju.
  48. Reklam och integritet. Ju.
  49. Offentligt utredningsväsende. Fi.
  50. Statligt personskadeskydd. S.
  51. Modeller för samhällsekonomisk perspektivplanering. Bilaga 7 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
  52. Utbildning för konstvård och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap. U.
-

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor 1. Deltidsanställdas villkor. [6] 2. Deltidsarbete 1974. [7]
Sexuella övergrepp. [9]
Produktansvar 1. Ersättning för läkemedelsskada. [23]
Anonymitet och tvångsmedel. [36]
Färre brottmål. [47]
Reklam och integritet. [48]

Försvarsdepartementet

Säkerhetspolitik och totalförsvar. [5]
Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. [15]
Den militära underrättelsetjänsten. [19]

Socialdepartementet

statligt personskadeskydd. [50]

Kommunikationsdepartementet

Regionala trafikplaner — länsvisa sammanfattningar. [8]
Lokala trafikföreskrifter. [18]
Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. [21]
Länskort i kollektivtrafiken. [43]
Sjöfart och flagg. [44]

Finansdepartementet

Bostadsbeskattning II. [11]
Företagens uppgiftslämnande. [12]
Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. [13]
1975 års långtidsutredning. 1. Sveriges export 1975—1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning [22] 2. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. [27] 3. Långtidsutredningens modellsystem. Bilaga 8 till 1975 års långtidsutredning. [42] 4. Modeller för samhälls-ekonomisk perspektivplanering. Bilaga 7 till 1975 års långtidsutredning. [51]
Smugglingsbrott och tulltillägg. [37]
Hemvist. [39]
Kommunal utveckling. [40]
Kommunernas ekonomi 1969—1972. [45]
Offentligt utredningsväsende. [49]

Utbildningsdepartementet

Skolans ekonomi. [10]
Kårobligatorium? [14]
Folkhögskolan. [16]
Kultur åt alla. [20]
Musiken—människan—samhället. [33]
Skolhälsovården. [46]
Utbildning för konstvärd och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap. [52]

Jordbruksdepartementet

Dryckesförpackningar och miljö. [35]

Handelsdepartementet

Patentpolicykommittén. 1. Internationellt patentsamarbete II. [24] 2. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. [25]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmiljöutredningen. 1. Arbetsmiljölag. [1] 2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. [2] 3. Rapport i psykosociala frågor. [3] 4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet [4]
Skador i arbetet. [17]
Arbetstidsförkortning — när? hur? [34]
Yrkesinriktad rehabilitering. [38]

Bostadsdepartementet

Bostadsverket, Samordning—decentralisering. [26]
Vattenkraft och miljö 3. [28]

Industridepartementet

Verkstadsindustrins arbetsmarknad. [29]
Aka-utredningen. 1. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del 1. [30] 2. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. [31] 3. Spent nuclear fuel and radioactive waste. [32] 4. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Bilagor. [41]

Kronologisk förteckning

---

1. Nordiske naturgasutredninger
2. Maktstrukturer och styrelseformer inom teatern
3. Adult Education
4. Nordisk samarbeide om energisparing i byggesektoren
5. Norden och fackpressen
6. ILO og kvinner i arbeidslivet
7. Aikuiskasvatur Pohjoismaissa
8. Cooperation Agreements between the Nordick Countries
9. Medborgarskap för barn och jämlikhet vid naturalisation
10. Nordisk konvention om gränskommunalt samarbete
11. Sjøfartsmedisinsk forskning
12. Seminarium för journalistlärare
13. Naboopråksförståelse i Skandinavia

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-01708-3
ISSN 0375-250X